

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

07 грудня 2021 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

На тему: «Удосконалення якості надання послуг закладом вищої освіти»

виконала здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Баран Олег Володимирович

Керівник кваліфікаційної роботи

Ольга Сердюк

Полтава – 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	9
1.1. Сучасний стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні	9
1.2. Закордонний досвід розвитку вищої освіти	18
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ	31
2.1. Матеріально-технічне, кадрове та організаційно-методичне забезпечення закладу вищої освіти	31
2.2. Працевлаштування здобувачів закладу вищої освіти як маркер якості надання послуг	42
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ	49
3.1. Співпраця з потенційними роботодавцями як чинник підвищення якості освітніх послуг	49
3.2. Впровадження в освітній процес інноваційних технологій	59
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	80

ВСТУП

Актуальність теми. Вища освіта – один із найстаріших соціальних інститутів і має довгу і багату історію. У кожній країні розвиток вищої освіти був своєрідним, є країни, для яких здобуття вищої освіти є показником престижності і високої освіченості (Англія, Німеччина, Франція), для інших країн це необхідна умова перспективного та високооплачуваного працевлаштування.

Важливим показником ефективності послуг вищої освіти є якість. Якість освітніх послуг – це соціальна категорія, яка розкриває стан та ефективність освітнього процесу в суспільстві, її відповідність погребам і очікуванням у формуванні та розвитку побутових та професійних навичок особистості.

Сучасний розвиток Європейської вищої освіти відбувається в рамках Болонського процесу, який покликаний систематизувати та уніфікувати освітні процеси в європейських країнах, зберігаючи при цьому їх автентичність та певні характеристики навчального процесу. Україна приєдналася до Болонського процесу у 2005 р. Зараз вища освіта в Україні перебуває у стані реформ, кінцевою метою якого є повна відповідність вимогам Болонського процесу та тісна співпраця з провідними європейськими та світовими закладами вищої освіти.

Проблема забезпечення якості освітніх послуг відображена у низці публікацій українських та закордонних вчених, серед яких слід виділити В. А. Андрущенко [4], О. Совгиря [12], Т. М. Боголіб [14], К. В. Антонюк [17], Б. Н. Вульфсон [22], В. М. Берека [39], Т.А. Зданюк [61], О. Г. Пухкал [64], С. С. Аляб'єва [76] та ін. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням, слід зауважити, що актуальним залишається пошук ефективних способів змісту навчального процесу до сучасних виробничих умов, що відповідають сучасним умовам.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт ПДАУ за темою: «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 01170003104).

Мета дослідження: системне вивчення теоретичних засад розвитку вищої освіти та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення та адаптації змісту навчального процесу у закладах вищої освіти до сучасних вимог ринку праці.

Завдання дослідження. Відповідно до мети дослідження були встановлені наступні завдання:

- охарактеризувати сучасний стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні;
- розглянути особливості закордонного досвіду розвитку вищої освіти;
- проаналізувати матеріально-технічне, кадрове та організаційно-методичне забезпечення конкретного закладу вищої освіти;
- охарактеризувати працевлаштування здобувачів закладу вищої освіти як напрям стратегії розвитку вищої освіти;
- обґрунтувати форми співпраці з потенційними роботодавцями, розглядаючи їх як чинник підвищення якості освітніх послуг;
- визначити можливості впровадження в освітній процес інноваційних технологій.

Об'єктом дослідження обрано процес підвищення якості надання послуг вищої освіти у закладі вищої освіти, а саме Полтавському державному аграрному університету.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних та практичних аспектів процесу підвищення якості надання послуг вищої освіти.

Методи дослідження. Методологічною і теоретичною основою наукового дослідження є фундаментальні положення теорії вищої освіти, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики. Методичне забезпечення дослідження базується на поєднанні таких методів, як описовий (опис існуючого механізму надання послуг закладами вищої освіти; опис практики надання освітніх послуг на прикладі функціонуючого закладу вищої освіти), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формулювання висновків), порівняння (порівняння звітних і базових показників, що характеризують розвиток закладу вищої освіти), моделювання (формулювання моделі співпраці закладу вищої освіти з

виробничими підприємствами), спостереження.

Інформаційна база: закони України, які регулюють організацію та процес надання послуг закладами вищої освіти, наукові праці вчених за темою дослідження, довідково-нормативні матеріали, інформація із мережі Інтернет, інформація з офіційного сайту Полтавського державного аграрного університету, особисті спостереження автора.

Елементи наукової новизни. Деякі положення та висновки магістерської дипломної роботи мають наукове та практичне значення.

До елементів наукових інновацій включають:

набуло подальшого розвитку:

обґрунтування етапів процесу заснування та форм співпраці закладу вищої освіти з провідними аграрними підприємствами країни з питань практичного навчання, набуття практичного досвіду та працевлаштування здобувачів вищої освіти, а також модернізація змісту програм виробничих практик відповідно до вимог сучасного ринку праці.

Апробацій результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою дипломної роботи оприлюднені у формі доповіді на всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю та міжвузівській студентській конференції.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези:

«Співпраця з потенційними роботодавцями – чинник підвищення якості освітніх послуг», які включені до збірника матеріалів VI всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю «Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки», 17 листопада 2021 р, (ПДАУ, м. Полтава);

«Закордонний досвід розвитку вищої освіти», які включені до збірника матеріалів щорічної міжвузівської студентської конференції Полтавського державного аграрного університету, 18 листопада 2021 р., (ПДАУ, м. Полтава).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота викладена на 69 сторінках, складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних

джерел, який включає 80 найменувань, 7 додатків. Кваліфікаційна робота містить 14 таблиць, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Сучасний стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні

Вища освіта має на меті забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів за всіма основними напрямками суспільно-корисної діяльності відповідно до потреб суспільства і держави, задоволення потреб особистості в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку, поглибленні та розширенні освіти, науково-педагогічної кваліфікації. Основні завдання розбудови і докорінного оновлення освітньої галузі нашої країни визначені Законом України «Про освіту» [1], Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [2], національною програмою «Освіта» (Україна XXI століття) [3] та іншими нормативно-правовими документами. Так, у Законі України «Про освіту» закладено концептуальні засади подальшого реформування системи освіти. Імплементация його положень через підзаконні акти забезпечуватиме отримання освіти всіма категоріями населення України і створюватиме умови для всебічного розвитку особистості, сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства. Положення Закону спрямовані на забезпечення рівних умов доступу до якісної освіти і права кожного громадянина на її здобуття. Відповідно до сучасних європейських та світових тенденцій Законом передбачено різноваріантність шляхів здобуття освіти:

- формальна, неформальна, інформальна і форми її здобуття: інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві));
- дуальна.

Держава бере на себе відповідальність за створення умов для розвитку

суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, заохочує громадян до здобуття всіх видів освіти. Адже освіта формує людський капітал, є основою успішної соціалізації особистості, її економічного добробуту, запорукою поступального розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою. Важливим завданням вищої освіти є підтримка основних традицій і громадянських цінностей.

Треба нагадати, що Болонська реформа, яка вводиться у системі вищої освіти за рівнем стратегічних завдань, є революційним кроком у системі освіти Європи та України зокрема. Серед кроків, що заплановано здійснити в рамках Болонського процесу, необхідно відзначити наступне: введення двоциклового навчання рівнів бакалавр і магістр, запровадження європейської кредитної системи, контроль якості освіти, розширення мобільності здобувачів освіти і науковців, заходи, спрямовані на забезпечення працевлаштування випускників закладів вищої освіти і підвищення привабливості європейської системи освіти. Болонський процес також передбачає зміну підходів до формування освітніх програм і навчальних планів в університетах [4].

Процес навчання та наукових досліджень тепер переорієнтовані на більш самостійну роботу здобувачів вищої освіти і науковців. Реформування вищої освіти і науки в Україні в контексті Болонського процесу сприяє:

- переходу до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дозволить задовольнити можливості особистості у отриманні певного освітньо-кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до здібностей і забезпечити її мобільність на ринку праці;

- формуванню мережі закладів вищої освіти, яка б за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування задовольняла б потреби кожної людини і держави в цілому;

- підвищенню освітнього та культурного рівня суспільства, створенню умов для навчання впродовж усього життя;

- запровадженню в системі вищої освіти України передового досвіду розвинутих країн світу і її інтеграцію у міжнародне науково-освітнє

співтовариство;

- пошуку рівноваги між фундаментальною освітою, з одного боку, та вузькою спеціалізацією та професійною досконалістю – з іншого;
- постійному навчанню впродовж усього життя;
- мотивованому залученню здобувачів освіти до навчання;
- доступу до міжнародних фондів і програм. Пристосування професійної освіти до нових умов функціонування може відбуватись завдяки прогнозуванню попиту на підготовку фахівців [5].

Відомо, що проблема забезпечення якісного рівня освіти, як і перспектива розвитку вищої школи в Україні, полягає перш за все в якісній практичній підготовці фахівців для потреб економіки, з одного боку, і якісної організації освітнього процесу, з іншого, при формуванні високо освічених, національно свідомих і патріотично налаштованих фахівців для розвитку національної економіки та розвитку суверенної, національно-демократичної української держави.

Вирішуючи проблему практичної підготовки у закладах вищої освіти відповідно до потреб сучасної економіки, Міністерство освіти і науки України пропонує об'єднати зусилля і спільно з Міністерством праці і соціальної політики, Міністерством промислової політики, Союзом промисловців і підприємців та іншими структурами та створити Міжвідомчу раду з цього питання.

Внаслідок корпоратизації та приватизації держава втратила більшість важелів адміністративного впливу на підприємства, які дозволили розглядати практичну підготовку здобувачів освіти в позаекономічній площині. Тому, для вирішення питання професійної підготовки майбутніх фахівців була розроблена «Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [4].

Згідно з концепцією, вирішення проблеми майбутнього працевлаштування передбачається шляхом здійснення комплексу заходів щодо напрацювання моделей взаємовигідних відносин закладів вищої освіти та роботодавців, спрямованих на забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності та їх соціальної адаптації у трудових

колективах, нормативно-правове та організаційне забезпечення, проведення апробації, досліджень, доопрацювання моделей і рекомендацій до широкого використання.

Підготовка кваліфікованих фахівців у формі дуальної освіти передбачає встановлення рівноправних партнерських відносин між закладами вищої освіти, роботодавцями та здобувачами освіти з метою набуття досвіду практичного застосування навиків до здобувачів освіти та їх адаптації до професійної діяльності. Очікувані результати від запровадження такої моделі професійної освіти у закладах вищої освіти є:

- розширення та вдосконалення практичної частини програми при збереженні достатніх теоретичних знань;

- забезпечення взаємозв'язку та взаємодії різних систем (освіти та виробництва, освіти та науки та науки і виробництва) для впровадження важливих змін, спрямованих на підвищення якості освіти;

- підвищення якості підготовки кваліфікованих фахівців відповідно до реальних вимог ринку праці та забезпечення їх підготовки для національної економіки;

- посилення ролі роботодавців та громадських об'єднань у системі підготовки кадрів від формування змісту освітніх програм до оцінки результатів навчання;

- модернізація змісту освіти з метою адаптації його до сучасного змісту професійної діяльності;

- підвищення конкурентоспроможності випускників навчальних закладів в умовах глобалізації та підвищення рівня зайнятості молоді;

- скорочення періоду адаптації випускників навчальних закладів до їх професійної діяльності;

- розробка професійних характеристик стандартів;

- підвищення навчальної мотивації здобувачів освіти [4].

Рівень розвитку вищої освіти характеризується величиною втрат, рівнем і якісними показниками використання ресурсів (матеріальних, фінансових і

трудовах), необхідних для її функціонування. У реформуванні вищої освіти існує безліч різних об'єктивних і суб'єктивних проблем, але проблема фінансового забезпечення є найбільш гострою і важливою в даний час, тому необхідне вироблення концептуальної основи для її вирішення.

Можливі два основних варіанти: перший – за рахунок державного фінансування, шляхом додержання встановлених самою державою нормативів; другий передбачає розробку нової системи фінансового забезпечення вищої освіти [6].

В Україні, відповідно до статусу закладу вищої освіти, встановлено чотири рівні акредитації (I – технікуми, училища; II - коледжі та інші прирівняні до них заклади; III і IV – академії, університети, інститути, консерваторії) і чотири освітньо-кваліфікаційні рівні підготовки фахівців: молодший спеціаліст – закладу вищої освіти I рівня акредитації; бакалавр – закладу вищої освіти III і IV рівнів акредитації; спеціаліст, магістр – закладу вищої освіти III і IV рівнів акредитації.

Кількість закладів вищої освіти, як і інших освітніх структур, за 2012-2018 рр. поступово зменшилась, зокрема кількість закладів I-II рівнів акредитації – на 26,0 %, у них здобувачів освіти – на 61,0 % і випущених осіб – на 47 %, а в розрахунку на 10 тис. осіб населення чисельність здобувачів освіти скоротилася майже вдвічі (на 59,2 %) [7]. Кількість закладів III і IV рівнів акредитації за аналогічний період зменшилася на 9,3 %, у них здобувачів освіти – на 33,0 %, і випущених осіб – на 40,4 %. Проте в розрахунку на 10 тис. осіб населення чисельність здобувачів освіти зменшилася на 30,6 %. Динаміка показників діяльності закладів вищої освіти наведена в табл. 1.1. [8].

Разом зі скороченням закладів вищої освіти і здобувачів освіти у них зменшується також чисельність зайнятого персоналу. На початок 2017-2018 н. р. у закладах вищої освіти усіх рівнів акредитації працювало 133,5 тис. педагогічних і науково-педагогічних працівників (на 20,8 тис. менше за рівень 2014-2015 н. р.), із них 13,6 тис. докторів (на 0,8 тис. більше) та 63,0 тис. кандидатів наук (на 1,0 тис. менше), 16,4 тис. професорів (на 5,1 тис. більше) та 40,5 тис. доцентів (на 2,7 тис. менше). Проте суттєве скорочення відбулося за 2016-2017 н. р. [7].

З 2005 р. проявилася тенденція до звуження обсягів діяльності закладів вищої освіти і підготовки фахівців, що обумовлено як демографічними, так і соціально-економічними процесами. Серед останніх – наростання проблеми працевлаштування підготовлених фахівців [9]. Значна частка безробітних має вищу освіту, при цьому склалася тенденція до зростання питомої ваги безробітних, які мають дипломи з вищою освітою, в складі даної категорії економічно активного населення, про що свідчать статистичні дані [10].

Таблиця 1.1

**Динаміка показників діяльності закладів вищої освіти в Україні,
2012-2018 рр.**

Показники	Роки					
	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
I-II рівні акредитації						
Кількість закладів, од.	469	458	387	371	370	372
У них здобувачів освіти, тис. осіб	335,9	319,6	251,3	230,1	217,3	208,6
Кількість здобувачів освіти на 10 тис. осіб населення	78	74	59	54	51	49
Прийнято, тис. осіб	96,7	90,9	69,5	63,2	60,6	59,1
Випущено, тис. осіб	89,8	88,7	79,1	73,4	67,9	61,2
III-IV рівнів акредитації						
Кількість закладів, од.	316	309	277	288	287	289
У них здобувачів освіти, тис. осіб	1770,0	1673,3	1437,9	1375,2	1369,4	1329,9
Кількість здобувачів освіти на 10 тис. осіб населення	410	389	335	322	321	314
Прийнято, тис. осіб	331,2	337,4	291,6	259,9	253,2	264,4
Випущено, тис. осіб	505,4	471,7	405,4	374,0	318,7	359,9

Джерело: [7, с. 99; 8].

Чисельність безробітних, які мають повну та базову вищу освіту, зростає, у 2017-2018 рр. вона перевищила 400 тис. осіб та складала 25,5 % від усієї кількості зареєстрованих безробітних (табл. 1.2). Це вказує на те, що наявність вищої освіти не є гарантією зайнятості, вона тільки дає певні переваги у працевлаштуванні. Статистичні дані свідчать, що серед осіб з повною вищою освітою рівень зайнятості високий, а рівень безробіття найнижчий в порівнянні з іншими освітніми групами населення.

Однією з частково вирішених проблем, є проблема автономності закладів

вищої освіти. Розширення автономії закладів вищої освіти України зачепило насамперед їх правовий статус, адже до реформації державні заклади вищої освіти діяли в тих же правових рамках, що й державні установи. Однак обмежена свобода дій і надмірна уніфікація нормативних вимог не дозволили враховувати особливості кожного окремого закладу вищої освіти [11]

Таблиця 1.2

Динаміка чисельності безробітних в Україні, що мають вищу освіту, у загальній кількості безробітних, 2014-2018-рр.

Роки	Кількість безробітних, тис. осіб	Чисельність безробітних з повною вищою освітою	Чисельність безробітних з базовою вищою освітою	Частка безробітних з вищою освітою у% до всіх безробітних
2014	1847,1	226	39	12,2
2015	1654,0	205	34	12,4
2016	1677,5	366	32	21,8
2017	1697,3	444	27	26,2
2018	1577,6	402	30	25,5

Джерело: [9, с. 133; 10].

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що до проблем вищої освіти в Україні належать фінансування науково-викладацької, та науково-дослідної роботи; високий рівень безробіття серед випускників з вищою освітою; незакінчений процес надання автономії закладів вищої освіти.

Забезпечити стабільність і достатність фінансування освіти можна завдяки зміні фінансових механізмів та методів господарювання на основі запровадження соціальних і освітніх стандартів, фінансових нормативів, а також оптимізації мережі закладів, виходячи з їх спроможності надавати якісні освітні послуги в достатньому обсязі.

Для вирішення названих та інших проблем вищої освіти державними органами влади ініційовано введення стратегії реформування вищої освіти України до 2023 року. Національна стратегія визначає основні напрями і шляхи реалізації ідей та положень Національної доктрини розвитку освіти, здійснення реформування освіти протягом найближчих 10 років в нових соціально-економічних умовах.

Мета Національної стратегії розвитку освіти на наступне десятиріччя: – підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти; для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина; забезпечення особистісного розвитку людини відповідно з його індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання протягом життя [12].

Стратегія розвитку національної системи освіти має сформуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, ніж забезпечити стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти в Європі та світі [12].

Основними напрямками державної освітньої політики повинні бути:

- реформування та оновлення нормативно-правової бази системи освіти на основі філософії, як національної освітньої стратегії та відповідно до вимог часу;
- модернізація структури, змісту та організації освіти на основі компетентного підходу, переорієнтації змісту освіти на цілі сталого розвитку;
- створення можливостей для впровадження в навчальних закладах різних моделей освіти, різних форм власності та засобів навчання, ефективної системи національної освіти, розвитку та соціалізації дітей та молоді;
- забезпечення доступності та безперервності навчання протягом життя, формування здоров'я турботливого середовища, екологізація освіти, валеологічна культура учасників освітнього процесу;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
- інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти та науки;
- забезпечення національного моніторингу системи освіти та підвищення соціального статусу викладачів;
- створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Основні етапи Національної стратегії розвитку системи вищої освіти:

– прийняття Закону України «Про вищу освіту (нова редакція)» та Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [13];

– централізація управління вищою освітою, реформування та оптимізація мереж закладів вищої освіти, адаптація до потреб національної економіки та вимог на ринку праці;

– затвердження стандартів системи вищої освіти, спрямованих на компетентний підхід до системи освіти відповідно до нових рівнів освіти і з Національною рамкою кваліфікацій, розширення взаємодії закладів вищої освіти з установами НАН та НАПН в розвитку науково-дослідницької роботи у сфері системи освіти;

– створення нормативно-правової бази для заохочення роботодавців до співпраці з закладами вищої освіти, участі у розробці стандартів системи вищої освіти та забезпечення стажування здобувачів освіти, створення перших робочих місць для випускників закладів вищої освіти;

– розробка єдиної системи пошуку та відбору для навчання талановитих здобувачів освіти їх подальша підтримка в науковому, професійному розвитку та кар'єрному зростанні;

– подальше вдосконалення процедур та технологій зовнішнього незалежного оцінювання якості системи освіти для забезпечення рівного доступу до системи вищої освіти;

– поповнення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази закладів вищої освіти шляхом цільового фінансування [5].

Очікувані результати від реалізації Національної стратегії розвитку системи вищої освіти:

– створення системи вищої освіти нового покоління відповідно до вимог часу та забезпечення повної реалізації функцій якісної освіти людини до розвитку загальної цивілізації, яка стала провідним механізмом відновлення суспільного інтелекту, науки та культури;

– підвищення якості освітніх результатів випускників усіх рівнів системи

освіти та підвищення конкурентоспроможності української освіти шляхом забезпечення обґрунтованості та практичної спрямованості освітніх програм;

– створення збалансованої законодавчої бази системи освіти, що регулює та забезпечує ефективність реалізації стратегічних напрямів розвитку системи освіти в Україні;

– створення позитивних прикладів та поширення успішного досвіду реформування освіти, забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних, матеріально-технічних умов та виявлення і стандартизація змісту всіх підсистем освіти, що забезпечують стабільну систему знань та навичок, міцну професійну та кваліфіковану кадрову базу для економічного зростання держави, конкурентоспроможність вітчизняних працівників на зовнішньому ринку праці;

– підготовка і виховання кваліфікованих педагогічних кадрів, які можуть працювати на основі інноваційних підходів до організації навчального процесу та їх творчого, сталого професійного зростання [5].

Традиційно національна система вищої освіти в Україні концентрується переважно на завданнях навчання і викладання, тоді як наука і дослідження традиційно покладені на Національну академію наук, що має у своїй структурі мережу профільних науково-дослідних інститутів.

Таким чином, освітній і дослідницький процеси в державі в значній мірі є відірваними один від одного, а заняття науковою діяльністю в українських університетах не знаходить достатніх стимулів і для свого розширеного відтворення, відповідно до світових стандартів.

1.2. Закордонний досвід розвитку вищої освіти

У документах Організації Об'єднаних Націй підкреслюється, що сьогодні найбільш значущими ресурсами є знання, винахідливість людей, толерантність й добра воля. Вирішальну роль у розвитку цих якостей відіграє освіта. З огляду на це, набувають особливого значення питання управління системою освіти [8, с. 48].

Процес об'єднання Європи, його поширення на схід і на прибалтійські країни супроводжується формуванням спільного освітнього і наукового простору і розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Цей процес отримав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья, де були започатковані такі ініціативи [4]. Залучення країн до Болонського процесу наведено в табл. 1.3.

Реформування вищої освіти має на меті забезпечити широкий доступ до якісної вищої освіти, яка базується на принципах демократії і незалежності університетів, їх наукової і дослідницької самостійності, активізувати мобільність здобувачів освіти і науково-педагогічних кадрів, підготувати молодь до активного життя в демократичному суспільстві [14, с.6]. Порівняльний аналіз процесу адаптації Болонської реформи різними європейськими країнами буде здійснюватися на прикладі систем вищої освіти Німеччини та Фінляндії.

Таблиця 1.3

Залучення європейських держав у Болонський процес

Рік підписання	Скорочена назва країни
1999	Австрія, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція.
2001	Кіпр, Ліхтенштейн, Туреччина, Хорватія.
2003	Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Македонія (Сербія і Чорногорія), Росія.

Джерело: [15, с. 187].

Ці країни обрані як класичні приклади європейських університетських моделей: Німеччина є прикладом Гумбольдтської університетської моделі; Фінляндія є прикладом Нордичної, або Скандинавської, університетської моделі [15, с.187].

Вивчення науково-педагогічних джерел показує, що після возз'єднання двох німецьких держав – ФРН і НДР – трансформаційні процеси у вищій освіті Німеччини були основою включеності держави до Болонського процесу. На це вказують, зокрема, критичні та аналітичні коментарі, що містяться у працях

освітян-практиків і науковців, вважали, що університетська освіта ФРН знаходиться у стані кризи, вказують на низький рівень управління та якості підготовки здобувачів освіти і науково-дослідної роботи, зменшення і недостатнє фінансування враховуючи чисельне зростання молоді здобувачів вищої освіти, обмеженість доступу до навчання в університетах молоді з сімей іммігрантів.

Крім того, заходи з стандартизації у сфері вищої освіти, акцент на підвищенні якості університетської освіти і конкурентоспроможності підготовлених фахівців, відмова від жорстких схем фінансування і контролю витрат коштів, новий розподіл відповідальності між урядами земель і керівництвом університетів, поступове введення дипломів бакалавра і магістра тощо стали чинниками, котрі зумовили логіку приєднання країни до Болонського процесу [16].

У Німеччині Болонська система впроваджується вже з 2002 року. У цій країні є вже великий досвід. Більш ніж 50 напрямів підготовки бакалаврів і магістрів були за ці роки створені заново, це абсолютно нові програми, які зовсім відрізняються від попередніх. Решту програм було реконструйовано по відношенню до існуючих раніше програм підготовки фахівців. Усі університетські програми модернізовані, 70 % сучасних програм підготовки бакалаврів і магістрів використовують систему кредитів. У Німеччині існує мережа ресурсів для університетів, щоб вони могли знайомити себе та роботодавців з питань хто такі бакалаври, магістри і навіщо потрібно їх готувати [17, с. 341].

Для оцінки якості і забезпечення стандартів нових навчальних курсів і присуджуються ступенів бакалавра і магістра в Німеччині створюється між інституційна система забезпечення якості, яка доповнює вузівські системи управління якістю освіти.

В рамках цієї системи Конференція міністрів освіти і культури та Конференція ректорів університетів затвердили акредитаційну систему, що об'єднує Центральну акредитаційну між земельну раду і різні агентства для незалежної оцінки змісту і якості нових навчальних курсів. Німеччина також включена в процес взаємодії з мережею європейських агентств оцінки якості освіти [18].

Гумбольдтська модель – модель «дослідного» університету – університетська модель, яка будувалася на чотирьох принципах [15]: принцип двох свобод – свободи викладання і свободи навчання [19, с. 102]; принцип інтеграції викладання і дослідження та ідея «освіта через дослідження» [15]; принцип свободи самостійного пошуку істини [19, с. 102]; семінарської системи навчання як основи для діяльності викладацько-здобувацької спільноти, в такій системі «предмети» перетворилися в семінари.

Нордична, Скандинавська, модель – модель державної централізованої вищої освіти. Тут сектор вищої освіти відповідає державній політиці і цілком знаходиться в руках держави. Ця модель характеризується відсутністю освітнього ринку праці та безкоштовністю освіти [15]. Загалом дослідники визначають дві глобальні мети Болонської реформи [19]: реструктуризація систем вищої освіти; інтернаціоналізація вищої освіти і мобільність учасників освітнього процесу.

Як зазначив професор університету Касселя У. Тайчлер, наміри реструктуризувати національні системи вищої освіти є набагато важливішими, ніж питання інтернаціоналізації вищої освіти, проте підкреслюють саме на інтернаціоналізації, так як в цьому питанні є набагато більше консенсусу, ніж в іншому – реструктуризації [17].

Реструктуризація вищої освіти – це перш за все введення двоступеневої бакалаврсько-магістерської структури вищої освіти. Розглянемо приклади. Фінляндія зробила реструктуризацію вищої освіти одразу в той рік, коли Болонський процес почався. Ситуація в Німеччині була іншою. Як зазначив У. Тайчлер, саме німецькі університетські професори були найбільшою опозиційною силою в Європі до ведення ступеневої структури вищої освіти.

Французькій системі вищої освіти притаманна велика різноманітність навчальних закладів із міцними традиціями, здатних, перш за все, чітко орієнтуватися при підготовці фахівців на вимоги сучасності. Система вищої освіти П'ятої республіки характеризується великою кількістю навчальних закладів з різними умовами реєстрації, структурою та цілями. У зв'язку з цим якість, різноманітність та специфіка навчальних закладів ускладнюють їх класифікацію.

Система вищої освіти в Англії є однією з найстаріших у Європі. Оксфордський і Кембриджський університети працюють з початку XIII століття. Однак до початку XX століття ця система була представлена університетами з невеликою кількістю здобувачів освіти. У XX ст. було відкрито близько 30 університетів та майже 800 інших закладів вищої освіти (коледжів та технологічних інститутів, політехнічних інститутів, педагогічних коледжів, ще діючих) з навчанням за контрактом.

В Англії більшість здобувачів освіти отримують допомогу від державних та місцевих органів влади. Усі заклади вищої освіти Англії є державними та більш інтегрованими, ніж у США. Основною одиницею системи вищої освіти є коледж (самостійний заклад вищої освіти чи частина університету), поділений на факультети та кафедри. На відміну від американської системи вищої освіти, яка надає пріоритет науково-дослідним університетам, перевага досліджень над навчанням забезпечується сильними британськими університетами, особливо Оксфордським та Кембриджським. Університетська освіта у Великобританії зберегла елітну спрямованість де доступ до освіти розглядається як пріоритет. Цивільні та технологічні університети у Англії засновані на технологічних коледжах, мають менший вплив. Створені з ініціативи підприємців, вони пропонують програми та навчальні курси в інтересах промисловості та бізнесу [18]. Система вищої освіти в Польщі знаходиться в Європейському просторі вищої освіти, яка разом з 29 іншими країнами підписала Болонську Декларацію, метою якої є створення європейського простору вищої освіти. Існуючі реформи у системі вищої освіти в Польщі спрямовані на останні дослідження і розробки Болонського процесу [4].

Важливим кроком у реформуванні структури вищої освіти у Польщі стала робота зі стандартизації навчання по трансферній системі європейських кредитів (ЕКТС), спрямована на підвищення мобільності навчання - як у часі (індивідуальна можливість вибору навчання), так і в просторі (послідовне навчання у різноманітних закладах вищої освіти), тобто принцип мобільності, висунутий Європейською комісією, дозволяє здобувачів освіти навчатися в різних освітніх

навчальних закладах [4].

В результаті змін у системі управління освітою науково-освітня спільнота має засоби контролю дій держави у сфері освіти. Університети самостійно обирають Раду з вищої освіти та Центральну комісію у справах звань і наукових ступенів. Відповідно до Закону про вищу освіту та Закону про систему освіти роль колегіальних органів навчальних закладів змінилася і є можливість більше впливати на процес прийняття рішень, що обмежило сферу застосування окремих рішень та сприяло запобіганню можливому свавіллю чи диктаторським схильностям керівників навчальних закладів, що покращило управління закладів вищої освіти.

Міністерство освіти зараз лише координує та встановлює освітні стандарти, здійснює загальний контроль та нагляд за законністю дій навчальних закладів, розподіляє та контролює використання бюджетних коштів, є куратором органів самоврядування у цій сфері. Керівник закладу вищої освіти отримав особливі повноваження в контексті автономії закладу. Він обирається на конкурсних засадах та несе відповідальність за якість науково-педагогічного персоналу і здійснює контроль якості освіти.

Україна повністю усвідомлює переваги університетської спільноти та здобувачів вищої освіти. Однак відсутність чіткого розуміння стратегічної мети Болонського процесу, а головне – не має чіткого усвідомлення власного місця в ньому, програми конкретних дій з імплементації принципів Болоньї у вітчизняній освітній простір, інтеграції України в Європейському просторі системи вищої освіти. Болонський процес не забезпечує інтеграції змісту освіти та нівелювання національного рівня освітніх систем країн-учасниць. Кожна країна повинна зберігати свою ідентичність та свої досягнення у сфері освіти та підготовки, гармонізувати їх з інноваційними прогресивними підходами до організації вищої освіти, властивими Європейському простору системи вищої освіти.

Одним з об'єктивних обмежень інтеграції української системи вищої освіти у Європейський простір є невизначеність перспектив та принципів відносин України та ЄС. Неповна адаптація національного законодавства до стандартів

європейського права та не бажання європейських країн і ЄС усунути міграційні бар'єри для українських громадян суперечить принципу мобільності у Болонському процесі та не дозволяє його повного застосування в Україні. Гальмують Болонський процес в Україні також відсутність громадських структур в сфері освіти і їх співпраці з асоціаціями освіти та наукових досліджень Європи. Порівнюючи зміни державного фінансування університетського сектора вищої освіти з країнами Європейського Союзу, за даними Асоціації європейських університетів, та керуючись здійсненими нами оцінками для України, можна зробити висновок, що українська система вищої освіти, зокрема в частині державного сектора, поки не відчула таких істотних втрат від великої рецесії, як це мало місце в ЄС.

Зокрема, найбільше скорочення державних витрат для університетського сектору спостерігалось в Литві, тоді як відносно помірне зниження спостерігалось в Нідерландах та Ірландії, Хорватії. Державні витрати на освіту зросли в таких країнах, як Австрія, Франція, Німеччина, Польща, Словаччина, Данія, Норвегія, Швеція.

Комплексна оцінка вищої освіти в Україні, в контексті її сильних і слабких сторін, отримала свій розвиток у відомому міжнародному рейтингу національних систем вищої освіти, провідній у світі мережі дослідницьких університетів Юніверсітас 21 (U21 Rankings of National Higher Education Systems 2019). На основі міжнародного бенчмаркінгу ресурсного забезпечення закладів вищої освіти, навколишнього середовища, що забезпечує оцінку державної політики й регулювання у сфері вищої освіти, існуючих міжнародних зв'язків закладів вищої освіти та ефективності останніх, Україна посіла 2019 року 35-те місце серед 50 досліджуваних країн за рівнем розвитку вищої освіти. Провідні позиції у світовому рейтингу зайняли США і Швейцарія.

Перші 10 країн рейтингу U21Ranking of National Higher Education Systems 2019 наведені в табл. 1.4. Країною з найвищою якістю вищої освіти є США, наступними в рейтингу є Швейцарія. Україна займає в цьому рейтингу 30 місце, однією з причин такої низької позиції в рейтингу є недостатній рівень фінансування

державою освітнього сектору в порівнянні з країнами де рівню та якості освіти приділено більшу увагу.

Таблиця 1.4

Перші 10 країн рейтингу U21Ranking of National Higher Education Systems 2019

№	Країна	Кількість балів
1	США	100,0
2	Швейцарія	90,1
3	Данія	85,7
4	Сінгапур	84,5
5	Швеція	84,3
6	Великобританія	83,6
7	Канада	83,2
8	Фінляндія	82,8
9	Австралія	82,2
10	Нідерланди	81,6

Джерело: [12].

Державне фінансування вищої школи в країнах ЄС та США наразі займає вагомому частку, але сьогодні тенденція до зменшення державного фінансування починає переважати. Диверсифікація джерел фінансування вищої освіти має особливе значення. Приватними джерелами фінансування вищої освіти є благодійні внески, позики, спонсорські допомоги, контракти на проведення дослідження, плата за послуги, інвестування.

Важливою основою для збільшення можливостей додаткового фінансування є партнерство з бізнесом, що досить продуктивним є у просуванні дослідницької діяльності та наукових досліджень. Сьогодні можна виділити три базових моделі фінансування вищої школи у світі, що принципово відрізняються.

Модель I – заклади вищої освіти, діяльність яких фінансується за рахунок державних коштів. Цю модель науковці вважають антиринковою, оскільки вона орієнтована на блокування ринкових відносин в сфері вищої освіти. Дана модель є закритою для приватизації закладів вищої освіти. Використання цієї моделі фінансування вищої освіти притаманне більшості країн Західної Європи (Німеччина, Австрія, Норвегія, Данія, Франція, Швеція, Фінляндія).

За показниками Інтернет ресурсів, у табл. 1.5 наведено окремі

макропоказники соціально-економічного розвитку деяких країн світу закладів вищої освіти, які фінансуються за цією моделлю.

Таблиця 1.5

Макропоказники соціально-економічного розвитку країн, закладів вищої освіти які фінансуються за рахунок державних коштів

Країна	Населення (2016 р.)	Розмір ВВП (US\$) (номінал) (2016 р.)	Розмір ВВП(US\$) на душу населення (2016 р.)	Державні витрати на освіту як % від ВВП (2016 р.)	Державні витрати на одного здобувача освіти (US\$) (2016 р.)	Державні витрати на одного здобувача освіти як % від ВВП (2016 р.)
Норвегія	5258317	370449	69 249	7,37	20567,2	20
Німеччина	82800000	3466639	48111	4,94	8190,6	18
Франція	67013000	2463222	42314	5,51	7699,9	18
Швеція	10053200	511397	49836	7,72	13629,7	22,6

Джерело: [12].

Модель II – заклади вищої освіти, діяльність яких фінансується лише за рахунок недержавних коштів. Фінансування такої освіти спрямоване на створення вільного ринку вищої освіти. Ця модель відкрита для приватизації системи вищої освіти країни. Прихильники цієї моделі відстоюють зменшення витрат на вищу освіту з боку країни та передачу вищої освіти під владу ринкових сил. Використання такого типу фінансування освіти є найпопулярнішим у США, Японії, Австралії, Новій Зеландії, Південній Кореї та країнах Південної Африки.

За показниками Інтернет ресурсів, у табл. 1.6 наведено окремі макропоказники соціально-економічного розвитку деяких країн світу закладів вищої освіти, які фінансуються за цією моделлю.

Модель III – заклади вищої освіти, діяльність яких спирається на змішане фінансування у різних пропорціях. Це дуже популярна модель сектору системи вищої освіти, що характеризується рівновагою між активною підтримкою держави та відповідальністю особистості в його навчанні та побудові їм кар'єри, яка спрямована на часткове використання ринкових відносин в сфері системи вищої освіти, передбачає поступове скорочення державного фінансування та збільшення частки приватного фінансування. Модель відкрита для часткової приватизації

закладів вищої освіти та для спільного управління закладів вищої освіти зацікавленими учасниками. У сучасному світі таку модель фінансування сектора вищої освіти застосовують Канада та низка держав Західної Європи (Великобританія, Іспанія, Італія).

Таблиця 1.6

Макропоказники соціально-економічного розвитку країн, закладів вищої освіти які фінансуються за рахунок недержавних коштів

Країна	Населення (2016 р.)	Розмір ВВП (US\$) (номінал) (2016 р.)	Розмір ВВП(US\$) на душу населення (2016 р.)	Державні витрати на освіту як % від ВВП (2016 р.)	Державні витрати на одного здобувача освіти (US\$) (2016 р.)	Державні витрати на одного здобувача освіти як % від ВВП (2016 р.)
Австралія	24458800	1258978	48899	5,27	12714,3	18,8
Південна Корея	51446201	1411246	37 40	4,62	5736,7	23,5
США	324973000	18569100	57436	4,94	10175,5	19,8
Японія	126790000	4938644	41275	3,82	11164,9	23,9

Джерело: [12].

За показниками Інтернет ресурсів, у табл. 1.7 наведено окремі макропоказники соціально-економічного розвитку деяких країн світу закладів вищої освіти, які фінансуються за цією моделлю.

Отже, між країнами світу існують значні відмінності розподілу державних та приватних ресурсів освіти. Втім, варто зазначити, що фінансування освіти державою залишається основним і пріоритетним джерелом в більшості країн світу, оскільки, за свідченням О. Падалка та І. Каленюк, «експертами ЮНЕСКО критичним вважається рівень витрат на освіту –5 % ВВП, нижче якого вона просто буде руйнуватися» [20, с. 119], а забезпечити такий відсоток ВВП здатні саме державні структури.

Аналізуючи дані вищезазначених таблиць, визначимо що цей принцип дійсно діє лише в країнах, що мають повністю державне, або велику частку державного фінансування освіти.

Таблиця 1.7

Макропоказники соціально-економічного розвитку країн, закладів вищої освіти які фінансуються за рахунок державних коштів

Країна	Населення (2016 р.)	Розмір ВВП (US\$) (номінал) (2016 р.)	Розмір ВВП (US\$) на душу населення (2016 р.)	Державні витрати на освіту як % від ВВП (2016 р.)	Державні витрати на одного здобувача освіти (US\$) (2016 р.)	Державні витрати на одного здобувача освіти як % від ВВП (2016 р.)
Великобританія	65110000	2629188	42481	569,0	9521,7	22,5
Іспанія	46812000	1232569	36416	4,3	5246,6	17,9
Італія	60599936	1850735	36833	4,17	75666	21,4
Канада	36539100	1529224	46437	5,27	дані відсутні	дані відсутні

Джерело: [12].

Що стосується країн, освіта яких фінансується за недержавні кошти, то у таких країнах як Південна Корея, США, Японії державні витрати на освіту як відсоток від ВВП складають менше ніж ці критичні 5 %, а у Австралії ледь їх перевищують. Справа в тому, що у Японії державні витрати на освіту від обсягів ВВП складають 3,82 % і відповідно, з огляду на інші показники, на одного японського здобувача вищої освіти припадає 11167,9 US\$, у той час, як наприклад, у Франції з її 5,51 % від ВВП витрати на одного здобувача вищої освіти складають лише 7699,9 US\$. Однак, різниця у витратах на одного здобувача вищої освіти як відсоток від ВВП у всіх розглянутих країнах майже несуттєва (вона коливається від 18 до 23%). Таким чином, теорія критичних 5 % від ВВП є сумнівною, оскільки очевидно, що цей показник повністю не відображає реальну ситуацію.

Щодо джерел фінансування вищої освіти, то вони у всьому світі поділяються на державні та недержавні. Навчальні заклади, що фінансуються державою обслуговують інтереси держави, а при недержавному фінансуванні навчальні заклади є комерційними, які надають послуги окремим особам, які використовують освіту для отримання додаткових доходів у майбутньому. Сьогодні форми державного фінансування закладів вищої освіти у всьому світі стають все більш різноманітними. В період переходу до інформаційного суспільства вища освіта має

велике значення, та готує молодих фахівців до реалій сучасного життя, створює необхідну основу для теоретичних знань та практичних навичок. Показником ефективності вищої освіти є її якість.

Якість освітніх послуг – це соціальна категорія, що відображає стан та ефективність освітнього процесу в суспільстві, його відповідність потребам та очікуванням у формуванні та розвитку побутових та професійних навичок.

В даний час в Україні здійснюється процес побудови злагодженої та ефективно функціонуючої системи вищої освіти, необхідними діями в цьому процесу були входження до Болонського процесу та прийняття стратегії розвитку освіти до 2021 року. Очікувані результати реалізації Національної стратегії розвитку освіти: створення системи освіти нового покоління відповідно до вимог часу; підвищення якості результатів навчання випускників усіх рівнів системи освіти; створення збалансованої законодавчої бази системи освіти; творення позитивних зразків та поширення досвіду успішного реформування освіти; підготовка і виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на основі інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання.

Висновок до розділу 1

1. Вчені сприймають XXI століття, як час переходу від постіндустріального суспільства до інформаційного. Основою такого суспільства є інформація, її засоби отримання і використання. Провідну роль в такому суспільстві повинна займати освіта. На думку українських та зарубіжних науковців освіта є передумовою і забезпечує механізми суспільної модернізації. Освіта одночасно приносить користь як кожному індивіду окремо так і суспільству в цілому, створює сприятливу атмосферу для інвестицій в науку.

2. Сьогодні освітній процес здійснюється через надання освітніх послуг, їх

розвиток на ринку праці є важливим та актуальним питанням сьогодення, без вирішення якого неможливе формування якісно нової робочої сили, забезпечення кваліфікованими кадрами економіки країни. Якість освітніх послуг – це соціальна категорія що виявляє стан і результативність процесу освіти в суспільстві, її відповідність потребам та розвитку побутових і професійних компетенцій особистості.

3. З 2005 р. проявилася тенденція до звуження обсягів діяльності закладів вищої освіти і підготовки фахівців, що обумовлено як демографічними, так і соціально-економічними процесами. Серед останніх – наростання проблеми працевлаштування підготовлених фахівців. Значна частка безробітних має вищу освіту, при цьому склалася тенденція до зростання питомої ваги безробітних, які мають дипломи з вищою освітою.

4. Стратегія розвитку національної системи освіти має сформуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, ніж забезпечити стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти в Європі та світі. Національна система вищої освіти в Україні концентрується переважно на завданнях навчання та викладання, тоді як наука й дослідження традиційно покладені на Національну академію наук, що має в своїй структурі мережу профільних науково-дослідних інститутів. Таким чином, освітній та дослідницький процеси в державі є значною мірою відірваними один від одного.

РОЗДІЛ 2

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Матеріально-технічне, кадрове та організаційно-методичне забезпечення закладу вищої освіти

Майбутнє України в умовах глобалізації світу, інтелектуалізації і технологізації суспільства залежить тільки від розвитку освіти і науки. Освіта трансформується у головний стратегічний напрям процесу суспільства на основі освітнього співробітництва. Це дає підстави розглядати інтеграцію освітніх систем Європейських країн як об'єктивну необхідність [20, с. 125].

Входження в Європейський освітній простір через Болонський процес вимагає серйозних змін у системі освіти України, в тому числі в аграрній вищій освіті. Форми та методи навчання, що застосовуються у системі аграрної вищої освіти, перевірені часом, але в умовах сьогодення недостатні для вирішення питань активізації, індивідуалізації та підвищення рівня самостійності здобувача вищої освіти закладів вищої освіти [20, с. 126].

Дослідження діяльності закладу вищої освіти відбувається на прикладі Полтавського державного аграрного університету (надалі за текстом ПДАУ). Досліджено зовнішнє середовище діяльності ПДАУ, та фактори діяльності внутрішнього середовища, а саме професорсько – викладацький склад, та матеріально-технічне забезпечення наукової діяльності.

ПДАУ сьогодні є великий навчально-науковий комплекс, до складу якого входять 7 коледжів, 5 факультетів, кафедри, навчально-дослідне господарство, 2 інститути, центр міжнародної освіти.

Університет має хороше матеріально-технічне забезпечення, яке включає навчальні корпуси, навчально-виробничі майстерні, спортивний комплекс, віварій для утримання сільськогосподарських тварин, ветеринарні клініки,

бібліотеку, читальні зали.

Станом на 2020 рік в університеті налічується понад 1300 одиниць комп'ютерної техніки, з яких 99 % підключено до локальної та глобальної мережі, та близько 630 одиниць оргтехніки, якими обладнано 24 комп'ютерних класи та кабінети академії. У навчальних корпусах та гуртожитках знаходиться 13 Wi-Fi зон. Університет має 18 аудиторій обладнаних мультимедійними пристроями та телевизорами. Книжковий фонд бібліотеки становить понад 400 тис. одиниць. Здобувачі вищої освіти використовують у навчальному процесі підручники та посібники, написані професорами університету.

До факторів зовнішнього середовища ПДАУ відносяться:

– конкуренція. За підсумками 2020 року згідно консолідованого рейтингу освітнього ресурсу «Освіта» ПДАУ не входить в п'ятірку серед закладів вищої освіти України, очолює рейтинг Київський національний університет імені Тараса Шевченка [21]. В рейтингу прозорості закладів вищої освіти, який складається аналітичним центром CEDOS ПДАУ теж не входить в п'ятірку, що є негативним моментом [22]. Очолює зазначений рейтинг Національний Університет «Києво-Могилянська академія»;

– державна підтримка. Незначна кількість, або відсутність державних замовлень на дослідження, призводять до низького рівня підтримки з боку держави. Велика кількість закладів вищої освіти ідентичного профілю, все це призводить до зниження фінансових дотацій від держави. Для вирішення цього питання необхідно шукати підтримки у потужних приватних підприємств, як аргумент зацікавленості у собі, приводити прикладати того, що випускники працюють на високих посадах як в провідних виробничих підприємствах так і державних установах;

– наукова діяльність. Незважаючи на високий рівень конкуренції між аграрними закладами вищої освіти та невеликою державною підтримкою ПДАУ здійснює потужну наукову діяльність. Здобувачі вищої освіти постійно беруть участь у все можливих регіональних та національних наукових конкурсах та займають призові місця, показуючи тим самим високий рівень підготовки.

Розвиток міжнародних зв'язків та наукових проектів є пріоритетним завданням.

Основні фактори функціонування внутрішнього середовища:

– кваліфікований склад професорсько-викладацького колективу – це головна передумова підготовки затребуваних на ринку праці фахівці. Саме тому, в ПДАУ основними із стратегічних завдань кадрової роботи є забезпечення оптимального балансу та якісного складу викладацьких кадрів. Водночас можна виділити кілька об'єктів кадрової політики: система добору, професійного зростання, збереження науково-педагогічних кадрів і підвищення кваліфікації, систему соціальних гарантій і соціального захисту викладачів, що передбачає законодавство України та колективний договір;

– пріоритетом ПДАУ залишається модернізація освітнього процесу шляхом подальшого удосконалення навчальних планів та навчально-методичного супроводження. Проведення роботи щодо актуалізації навчальних ланів та навчально-методичного супроводження;

– для поглиблення знань здобувача вищої освіти та підвищення інтенсивності навчання впроваджено систему дистанційного навчання;

– освітній процес в академії спрямований на забезпечення належного рівня теоретичної та практичної підготовки фахівців шляхом впровадження управління та контролю за якістю освітніх послуг.

Кваліфікований склад професорсько-викладацького колективу – це головна передумова підготовки затребуваних на ринку праці фахівців. Саме тому, в ПДАУ основним із стратегічних завдань кадрової роботи є забезпечення оптимального балансу кількісного та якісного складу викладацьких кадрів. У табл. 2.1. наведена динаміка показників професорсько-викладацького складу ПДАУ за 2015-2019 рр.

Штатна чисельність працівників за досліджуваний період збільшилась на 1 % за рахунок збільшення працівників (аспіранти, старші викладачі). В той же час збільшилася кількість докторів наук на 38 %, кандидатів наук на 11 %, професорів на 1 %, доцентів на 8 %. Штатна укомплектованість докторами наук підвищилась на 30 %, кандидатів наук на 9 %. Це свідчить про те, що формується і кадровий резерв викладачів, які в майбутньому можуть здобути наукові ступені докторів та

наукові звання професорів.

Приєднання до Болонського процесу та рух вищої освіти України до європейської вищої освіти висувають на перший план вимогу про якість освіти, яка включає в себе багато аспектів, серед яких одним із визначальних є якісний склад науково-педагогічних кадрів. Якісний склад науково- педагогічних кадрів ПДАУ наведений у табл. 2.2.

Таблиця 2.1

**Характеристика професорсько-викладацького складу ПДАУ у
2015 - 2019 рр. (станом на 01.10)**

Показники	Роки					Відхилення, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Штатна чисельність професорсько- викладацького складу (осіб) з них:	315	311	304	325	317	+1
докторів наук	29	30	31	36	40	+38
кандидатів наук	215	215	232	241	238	+11
професорів	29	29	27	30	30	+1
доцентів	171	172	173	186	186	+8
Штатна укомплектованість (усього, %), з них:	100	100	100	100	100	0
докторів наук	9	10	10	11	13	+30
кандидатів наук	68	69	76	74	75	+9
Кількість сумісників (усього), зокрема:	13	39	17	19	19	+1
докторів наук	2	3	2	7	7	+4
кандидатів наук	8	11	12	11	10	+1
професорів	2	2	2	5	4	+2
доцентів	5	5	5	5	5	0

Загальна кількість НПП за 2015-2019 рр. збільшилася на 8 осіб, у тому числі штатні НПП на 2 особи, сумісники на 6 осіб. Кількість НПП, що підвищували кваліфікацію збільшилась на 38 особи. Протягом останніх навчальних років відбулися зміни чисельності НПП відповідно до зміни контингенту здобувача вищої освіти, на який вплинув демографічний спад в Україні. Хоча кількість НПП з кожним роком зменшується, але висококваліфікований потенціал НПП університету зростає.

Протягом 2015-2019 рр. працівниками університету виконувалися науково-дослідні роботи, пов'язані з розробками та дослідженнями. Загальна

характеристика науково-дослідної роботи ПДАУ наведена у табл. 2.3.

Аналіз даних табл. 2.3 показав, що кількість наукових та науково-технічних підрозділів зросла на 30 %, кількість науково-дослідних робіт, що проводились протягом 2015-2019 рр. зросли на 30 %, за державною тематикою на 9 %, за договірною тематикою кількість виконаних наукових робіт на - 40 %, що означає зацікавленість науковою діяльністю зі сторони приватних структур та організацій.

Таблиця 2.2

Якісний склад науково-педагогічних кадрів ПДАУ, 2015-2019 рр.

Рік	Загальна кількість НПП		Кількість штатних НПП, які мають звання			Кількість НПП, які підвищували кваліфікацію	
	Всього	у т. ч. зайнятих		академік	член-кореспондент		заслужений працівник
		штатними НПП	сумісниками				
2015	328	315	13	6	3	10	54
2016	350	311	39	6	3	10	185
2017	321	304	17	8	3	8	91
2018	344	325	19	9	4	11	71
2019	336	317	19	9	5	13	92

Кількість наукових видань за досліджуваний період зросла на 8 %, кількість публікацій в наукових журналах зросла на 7 %.

Таблиця 2.3

Загальна характеристика науково-дослідної роботи ПДАУ, 2015 -2019 рр.

Показники	Роки					Відхилення, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Кількість наукових та науково-технічних підрозділів	10	10	10	10	13	+30
Кількість наукових шкіл	11	11	11	11	12	+9
Кількість НДР, які виконувались протягом року, всього	46	52	49	50	60	+30
у т. ч. за державною тематикою	1	1	1	1	2	+9
за договірною тематикою	5	7	4	4	2	-40
за пошуковою тематикою	40	44	44	45	45	+40
Кількість наукових видань, опублікованих протягом року, всього	512	579	477	528	558	+8
у т. ч. монографій	7	5	10	13	12	+42
навчальних посібників	10	14	18	16	14	+40
підручників	0	0	2	1	1	x
публікацій в наукових журналах	495	560	447	498	531	+7

Дані показники означають розвиток ПДАУ в галузі наукових досліджень, але незацікавленість держави в проведенні досліджень, більший інтерес проявляють приватні структури. Якість проведення наукових досліджень та навчального процесу загалом залежить від матеріально-технічної бази університету (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Інформація про загальну площу приміщень, що використовуються у навчальному процесі та науковій діяльності, 2019 р.

Назва приміщення	Площа, приміщення (кв. метрів)
Площа приміщень, що використовуються у навчальному процесі	
Учбовий корпус № 1	7906,4
Учбовий корпус 2	5066,7
Учбовий корпус № 3	6324,4
Учбовий корпус № 4	11856,6
Правий флігель учбового корпусу №1	612,9
Лівий флігель учбового корпусу №1	560,5
Площа приміщень, що використовуються у науковій діяльності	
Віварій	563,4
Теплиці	547,2
Майданчик для початкового навчання водінню	1596
Будинок тваринників МФТ	220,6
Лабораторія насінництва	873
Лабораторія селекції	49,2

Таким чином, в навчальному процесі в ПДАУ використовується 4 навчальних корпуси, загальна площа яких складає 32327,5 м². Безпосереднім власником навчальних споруд є ПДАУ.

В науковій діяльності ПДАУ використовує кафедру терапії факультету ветеринарії, теплиці та віварії факультету агротехнології та екології. Базу МТФ в с. Петрівка Диканського району використовує факультет ТВППТ. Науково-дослідну ділянку в с. Бречківка Полтавської області використовують факультети агротехнології та екології і інженерно-технологічний факультет. Загальна площа приміщень, що використовуються в науковій діяльності складає 3849,4 м².

Загальна площа навчальних приміщень складає 13702 м², з них приміщення для занять здобувача вищої освіти – 10902 м², комп'ютерні лабораторії – 1387,1 м² (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Забезпечення ПДАУ приміщеннями навчального призначення та іншими приміщеннями, 2019 р.

Найменування приміщення	Площа приміщень (кв. метрів)	
	усього	у т. ч. власних
Навчальні приміщення, усього	13702	13702
у тому числі:		
приміщення для занять здобувачів освіти, курсантів, слухачів (лекційні, аудиторні приміщення, кабінети, лабораторії тощо)	10902	10902
комп'ютерні лабораторії	1387,1	1387,1
Обслуговуючі приміщення	16224,9	16224,9
Бібліотека	642,4	642,4
Читальні зали	156,4	156,4
Гуртожитки	16803,6	16803,6
Їдальні, буфети	1316	1316
Профілакторії, бази відпочинку	634	634
Медичні пункти	10,3	10,3
Інші	1725,8	1725,8

Загальна площа бібліотеки 898,1 м². Книгосховищ 7, площа 451,5 м²; 4 пункти видачі літератури площею 262,5 м².

Проаналізувавши викладацький склад та матеріально-технічне Полтавського державного аграрного університету (ПДАУ) ми робимо висновок, що розвиток професорсько-викладацького складу є пріоритетним напрямом стратегії розвитку ПДАУ, за досліджуваній період підвищилась кількість працівників з науковими ступеннями: кандидат наук, професор, доктор.

Основним нормативним документом, який визначає організацію навчального процесу, є навчальний план. Навчальні плани переглядаються навесні кожного року, з метою внесення необхідних коректив з урахуванням змін нормативно-законодавчої бази, з метою поглиблення професійної підготовки та формування практичних навичок і вмінь.

До початку навчального року формується індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти, який є робочим навчальним документом, що формується на основі навчального плану, затвердженого ректором академії, з метою індивідуалізації навчального процесу – максимального урахування індивідуальних

потреб закладу вищої освіти щодо своєї фахової підготовки та вимог ринку праці.

Індивідуальний навчальний план закладу вищої освіти охоплює увесь перелік навчальних дисциплін, які вивчаються протягом усього терміну підготовки за відповідним ступенем вищої освіти (бакалавр, магістр) у розрізі років (семестрів).

Практичні та семінарські заняття проводяться в аудиторіях оснащених необхідними технічними засобами навчання. Практичне заняття проводиться зі здобувачами вищої освіти, кількість яких не перевищує однієї академічної групи. Перелік тем практичних та семінарських занять визначається робочою програмою навчальної дисципліни.

Лабораторні заняття проводяться у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторні макети, установки тощо). В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (на виробництві, в наукових установах). Лабораторне заняття проводиться зі здобувачами вищої освіти, кількість яких не перевищує половини академічної групи.

Пакет навчально-методичного забезпечення самостійної роботи здобувача вищої освіти включає:

- робочу програму навчальної дисципліни з чітким визначенням змісту й обсягу аудиторної та поза аудиторної роботи;
- конспект лекцій (опорний конспект);
- методичні рекомендації щодо виконання завдань для самостійної роботи здобувача вищої освіти;
- перелік питань, що виносяться на семінарські заняття і вказівки щодо підготовки до занять;
- пакет контрольних завдань, тестів, запитань для самоконтролю;
- тематику курсових робіт (проектів) та методичні рекомендації по їх виконанню;
- методичні рекомендації по виконанню контрольних робіт для здобувачів вищої освіти заочної (дистанційної) форми навчання;

– перелік літератури, інтернет-ресурсів (у розрізі кожної теми навчальної дисципліни та в цілому).

В організації процесу планування навчальних та наукових планів важливим показником є мотивація до роботи викладацького складу. Адже яким не був досконало формованим навчальний план, без ефективного викладання та доведення основних моментів до навчальних мас, результат буде негативним. Питання мотивації викладацького складу до наукової роботи є особливо гострим в даний період. З найбільш значущих проблем: недостатній рівень фінансування наукової діяльності; низький рівень заробітної плати; важкий кар'єрний ріст.

Загально визнано, що метою економічного стимулювання людини є створення зв'язку між кількісно-якісними показниками праці та кількісно-тимчасовими характеристиками винагороди за виконану роботу та її результати [72, с. 55].

Частиною навчально-методичного забезпечення є автоматизація процесів управління та контролю. Всі кафедри університету відповідно до встановлених вимог забезпечені необхідною технікою. Нині парк комп'ютерної техніки нараховує 823 персональних комп'ютери, які підключені до мережі Інтернет. Функціонують 25 комп'ютерних класи, 11 мультимедійних комплексів.

З 2013 року впроваджена автоматична система управління «Колос», робота якої постійно вдосконалюється. На теперішній момент в системі автоматизовано кадровий облік, документація по факультетах, розклад, навчальні плани, звіти за підсумками сесії, підготовка додатків до дипломів.

У 2014 році для поглиблення знань здобувачів вищої освіти та забезпечення інтенсивності навчання в позаурочний та міжсесійний час співробітниками Навчально-наукового інституту комунікаційних та інноваційних освітніх технологій ПДАУ розроблено, протестована та впроваджено систему дистанційного навчання університету [21]. Система побудована на відкритій платформі Moodle з поєднанням корпоративної пошти університету та сервісів Google. Система допомагає забезпечувати контроль підготовки фахівців, що включає в себе навчально-методичне забезпечення освітнього процесу.

Згідно із встановленими графіками проводяться проміжні атестації здобувачів вищої освіти. Здійснюється постійний контроль за складням заліків та екзаменів.

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий семестровий контроль і атестацію здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій та регламентуються положеннями: «Положення про організацію поточного освітнього процесу і проведення семестрового контролю та атестації здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій у Полтавському державному аграрному університеті» [23], схваленого науково-методичною радою академії 25 травня 2020 року, протокол № 6 і «Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти у Полтавському державному аграрному університеті» [23], схваленого науково-методичною радою академії 22 червня 2017 року, протокол № 10.

Графік контрольних заходів за кожним напрямом підготовки (спеціальності) готується на підставі робочих навчальних планів деканом факультету і затверджується першим проректором. Цей графік є обов'язковим для всіх учасників навчального процесу.

Поточний контроль спрямований на перевірку рівня знань та готовності здобувача вищої освіти до виконання певних завдань і здійснюється під час практичних, лабораторних, семінарських занять та самостійної роботи.

Підсумковий контроль, який включає семестровий контроль та підсумкову атестацію здобувача вищої освіти проводиться для оцінки результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену, заліку або диференційованого заліку з конкретної навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені робочим навчальним планом, індивідуальним навчальним планом здобувача вищої освіти. Здобувач вищої освіти вважається допущеним до семестрового контролю з конкретної навчальної дисципліни, якщо він виконав усі види робіт, які передбачені робочою програмою цієї дисципліни.

Форма проведення екзамену визначається кафедрою, він може проводитися по білетах в усній та письмовій формах, а також на ЕОМ як тести. При застосуванні поточно-модульного контролю як складової кредитно-модульної системи організації навчання екзамен з конкретної дисципліни як для окремих здобувачів вищої освіти, так і для усієї академічної групи може не проводитися. У такому випадку екзаменаційна оцінка виставляється як середнє зважене оцінок, отриманих здобувачем вищої освіти упродовж вивчення дисципліни.

Науково-методичною радою ПДАУ розроблено критерії оцінювання знань, вмінь та навичок здобувачів вищої освіти для усіх навчальних дисциплін згідно кредитно-модульної системи оцінки знань. Кожний викладач, спираючись на особливості навчальної дисципліни застосовує свою систему оцінювання знань (100-бальну, 4-бальну, 2-бальну, рейтинг ЄКТС), з якою ознайомлює здобувачів вищої освіти на початку вивчення курсу. Розроблено систему переходу від національної системи оцінювання до системи ЄКТС.

Основними акцентами науково-методичної роботи академії за досліджуваний період стали: модернізація вищої освіти з урахуванням процесу євроінтеграції та розвитку Європейського простору вищої освіти;

Спрямованість на зростання людського капіталу задля високотехнологічного та інноваційного розвитку, забезпечення потреб суспільства аграрного сектору у висококваліфікованих кадрах. Слід зазначити, що інноваційна діяльність закладу вищої освіти у регіональній системі освіти відбувається в умовах глобальної модернізації освіти в Україні. Багатогранна та інноваційна діяльність закладу вищої освіти у регіональному просторі країни має значний вплив на модернізацію освіти, підвищення її якості, зміцнення особистісної та соціокультурної направленості у єдиному регіональному просторі. Основними напрямками модернізації освіти є: зміст освіти з моральними та духовними цінностями, особистісним сенсом; активний розвиток орієнтованих освітніх технологій, шляхи психологічного забезпечення розвитку особистості; відкриття нових форм організації та механізмів управління навчальним процесом. Водночас зростає процес виховання, соціалізації особистості, процесу адаптації до нових

соціокультурних та економічних обставин.

2.2. Працевлаштування здобувачів закладу вищої освіти як маркер якості надання послуг

Вибір Україною інноваційної моделі соціально-економічного розвитку обумовлює необхідність ефективного використання висококваліфікованої праці відповідно до потреб ринку, з одного боку, та до запитів людини – з іншого. Зростає необхідність піднесення на новий якісний рівень трудової діяльності людини, підвищення конкурентоспроможності робочої сили, поліпшення умов та мотивації праці. У зв'язку з цим зростає актуальність і стратегічне значення наукових досліджень, спрямованих на визначення ефективних механізмів і шляхів підвищення конкурентоспроможності працівників, і особливо молодих спеціалістів, від праці яких значною мірою залежить майбутнє як окремих підприємств, так і країни в цілому [24, с. 28].

Конкурентоспроможність працівника – це відповідність якості робочої сили потребам ринку, можливість перемагати в конкуренції на ринку праці, тобто повніше, порівняно з іншими кандидатами задовольняти вимоги роботодавців за рівнем знань, умінь, навичок, особистих рис. Кваліфікація робочої сили разом з організацією та мотивацією праці є важливими чинниками у підвищенні конкурентоспроможності. Важливо враховувати факт закономірного, постійного зростання й мінливості вимог ринку праці до якості підготовки фахівців, що потребує проведення досліджень з урахуванням не тільки сьогодення, але й найближчої і подальшої перспективи їх зміни. У даній роботі поняття конкурентоспроможності випускника закладу вищої освіти на ринку праці розглядається через призму оцінки комплексу якісних його, характеристик, від яких залежить розвиток виробництва, його рентабельність, прибутковість, висока якість продукції, і, відповідно, висока заробітна плата та якість життя, самореалізація особистості. Вимога до конкурентоспроможності кваліфікованого

працівника вже визначені і обумовленні переходом на сучасну, інноваційну модель розвитку економіки та формуванням ринку праці. Вони, здебільшого, однакові для всіх професійних груп робочої сили [24, с. 30].

Працевлаштування випускникам в ПДАУ приділяється велика увага, на базі університету існує відділ сприяння працевлаштуванню здобувачів вищої освіти і випускників. До складу відділу входять: керівник відділу; оператор.

Керівництво відділом здійснює керівник, який організовує свою діяльність відповідно до чинного законодавства України. До діяльності відділу залучаються представники органів студентського самоврядування та керівник з практики здобувачів вищої освіти. Відділ сприяння працевлаштуванню здобувачів вищої освіти і випускників, у своїй роботі керується вимогами чинного законодавства України, наказами й інструктивними документами Міністерства освіти і науки України, Статутом університету, рішеннями вченої і науково-методичної рад університету, наказами й розпорядженнями ректора та Положенням про відділ сприяння працевлаштуванню здобувачів вищої освіти і випускників Полтавського державного аграрного університету.

Основними завданнями відділу є:

- допомога у працевлаштуванні здобувачів вищої освіти та випускників;
- вивчення вітчизняного і світового досвіду працевлаштування здобувачів вищої освіти та проведення регулярного аналізу попиту та пропозиції на ринку праці фахівців, які навчалися в університеті;
- координація діяльності факультетів, ННІ щодо створення узагальнених рекомендацій щодо оптимізації зайнятості здобувачів вищої освіти;
- забезпечення координації дій та налагодження співпраці з державною службою зайнятості населення, органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, що виступають як потенційні роботодавці, з працевлаштування здобувачів вищої освіти та випускників, а також оптимальна координація реальних потреб ринку праці та ринку освітніх послуг;
- здійснення моніторингу працевлаштування випускників за місцем їх

проживання з спільно з державною службою зайнятості населення та надання здобувачам вищої освіти та випускникам інформації про можливості та умови працевлаштування на підставі укладених договорів, окремих звернень та оголошень у засобах масової інформації;

– інформування здобувачів вищої освіти і випускників університету про вакансії на підприємствах, в установах та організаціях, що відповідають їх фаховій підготовці (спеціальності);

– розробка та супровід документації, підготовка звітних даних університету з питань організації і проведення працевлаштування;

– участь в організації презентацій підприємств, компаній, фірм, у ярмарку вакансій, інших суб'єктів господарювання й управління;

– підготовка та подання на розгляд ректорату пропозицій щодо вдосконалення планування і організації працевлаштування здобувачів вищої освіти та випускників університету та підготовка документів для замовлення документів про освіту, для придбання студентських квитків та видачі дублікатів втрачених документів про освіту.

Одним з методів залучення роботодавців до співпраці з ПДАУ є проведення щорічної ярмарки вакансій. Цей захід має на меті створити середовище для взаємовигідного спілкування працедавців з молоддю, яка знаходиться в пошуку роботи. Ярмарка збирає зацікавлених здобувачів вищої освіти старших курсів та випускників університету з усіх факультетів. На ярмарці представляють свої робочі місця такі відомі в Україні компанії, як «Миронівський хлібопродукт», «Астарта-Київ», «Ерідон», «Індустріальна молочна компанія». Представники банків: «Прибат-Банк», «Укрсиббанк», «Ощадбанк». Здобувачі вищої освіти університету регулярно відвідують з екскурсіями підприємства, де є можливість для отримання першого місця роботи. Під час таких зустрічей працівники підприємства розповідають про власну справу, та можливість проходження стажування та подальшого працевлаштування. Такі зустрічі сприяють підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти до навчання, так як вони знають, що це може принести позитивний результат.

Наразі випускники університету різних років працюють на керуючих посадах в провідних компаніях країни. Це означає наявність попиту на випускників ПДАУ серед роботодавців. В час конкуренції за прихильність роботодавців до себе, цей фактор має стати одним із вирішальних, тобто презентуючи позитивний досвід можна зацікавити в подальшій співпраці. Випускники ПДАУ успішно працюють в найбільших аграрних підприємствах України.

Працевлаштування випускників є важливим напрямом діяльності закладу вищої освіти, адже з успішним працевлаштуванням знижується показники безробіття серед випускників, що в свою чергу приносить користь закладу вищої освіти. Підвищує його престиж як в науковому середовищі, так і серед потенційних роботодавців. На сьогодні, для роботодавців при прийомі на роботу молодого фахівця важливо, щоб працівник мав бажання та стимул для навчання та розвитку, але крім цього, володів базовими практичними навичками. За останні роки кількість зайнятих у сільськогосподарській галузі значно зросла. Позитивна динаміка показників діяльності суб'єктів аграрної сфери обумовлює необхідність опікуватись спроможністю навчальних закладів готувати висококваліфікованих фахівців з економічних спеціальностей відповідно до сучасних потреб аграрного бізнесу.

При пошуку майбутніх працівників роботодавців значно більше цікавить здатність виконувати професійні обов'язки претендента, аніж формальна ознака освіченості – наявність диплому про здобуття освіти за фахом. З цієї точки зору основним результатом освітніх послуг є рівень професіоналізму випускника, який визначається компетенціями, здобутими під час навчання. Вимоги аграрних підприємств до якості підготовки працівників досить високі і дещо перевищують наявний теоретичний рівень підготовки фахівців. Перелік компетенцій, яких очікують від молодих працівників представники сучасних агропідприємств досить значний, і нажаль, не всіма з них можна оволодіти у закладі вищої освіти, причиною цьому є, як відсутність необхідного технічного та програмного забезпечення, так і недостатня наповненість навчальних програм, які б дозволили напрацювати та засвоїти необхідні навичками.

В залежності від ступеня впливу закладу вищої освіти компетенції фахівців розділяють на дві групи: компетенції, які отримані в основному в закладі вищої освіти (при отриманні освітніх послуг за обраним напрямом підготовки), компетенції, які сформовані в основному за межами закладу вищої освіти, універсальні, решта видів компетенцій (особистісні, соціальні, пізнавальні, інтелектуальні, базові, морально-етичні, духовні цінності).

Міністерство освіти має намір впровадити електронну систему моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої освіти. Міністр освіти Сергій Шкарлет висловив переконання, що система вищої освіти наразі спроможна забезпечити високоякісну підготовку фахівців із урахуванням сучасних вимог та світових стандартів.

Співробітниками міністерства опрацьовано та представлено низку нормативно-правових актів, що сприятиме підвищенню рівня якості освіти, її доступності та популяризації в українському суспільстві. Зокрема, відомство готується до затвердження та впровадження Стратегії розвитку вищої освіти на 2021-2031 роки, запровадження електронного ліцензування діяльності у сфері вищої освіти, підписання кредитної угоди між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку для підтримки реформ у сфері вищої освіти. Одним з результатів діяльності закладу вищої освіти, який буде враховуватись при фінансуванні закладу вищої освіти, стане працевлаштування випускників на посадах, які вимагають вищої освіти.

З метою створення прозорого механізму набору іноземців для здобуття вищої освіти в Україні та оптимізації процедури видачі запрошень та отримання візи іноземцями готується розроблення та запуск Єдиної електронної платформи у сфері набору іноземних здобувачів вищої освіти, щоб якомога швидше ліквідувати будь-які прояви корупції у цій сфері. Україна залишається однією з країн світу з високим рівнем якості освітніх послуг. І лише спільними зусиллями можливо зберегти конкурентні переваги української освіти і підвищувати імідж України на міжнародній арені.

Шляхом надання можливості вільно обирати вид діяльності, професію, місце

праці відповідно до своїх здібностей і потреб державою створюються та забезпечуються сприятливі умови для роботи та отримання практичного досвіду здобувачів вищої освіти.

Висновки до розділу 2

1. В процесі діяльності ПДАУ ставить перед собою завдання адаптації до сучасних стандартів вищої освіти та підготовки кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до компетентної, ефективної, та відповідальної діяльності за своєю спеціальністю на рівні державних стандартів.

2. Однією з головних умов ефективного функціонування закладу вищої освіти є кваліфікований професорсько-викладацького склад. Штатна чисельність працівників за 2015-2019 збільшилася на 1 % за рахунок збільшення працівників (аспірантів, старших викладачів). В той же час збільшилася кількість докторів наук (на 38 %), кандидатів наук (на 11 %), професорів (на 1 %), доцентів (на 8 %). Штатна укомплектованість докторами наук підвищилась на 30 %, кандидатів наук на 9 %. Отже формується і кадровий резерв викладачів, які в майбутньому можуть здобути наукові ступені докторів та наукові звання професорів. Загальна кількість НПП за 2015-2019 рр. збільшилася на 8 осіб, у тому числі штатних на 2 особи, сумісників – на 6 осіб. Кількість НПП, що підвищували кваліфікацію зросла на 38 особи. Протягом останніх навчальних років відбулися зміни чисельності НПП відповідно до зміни контингенту здобувачів вищої освіти, на який вплинув демографічний спад в Україні.

3. В повсякденній діяльності у ПДАУ використовується 4 навчальних корпуси, загальна площа яких складає 32327,5 м². В науковій діяльності у ПДАУ використовує приміщення кафедри терапії факультету ветеринарії, теплиці та віварію факультету агротехнології та екології. Базу МТФ в с. Петрівка Диканського району використовує факультет ТВППТ. Загальна площа приміщень, що використовуються в науковій діяльності складає 3849,4 м².

4. Для ПДАУ пріоритетним залишається модернізація освітнього процесу шляхом подальшого удосконалення навчальних планів та навчально-методичного супроводження.

5. Важливим критерієм якості освітніх послуг є мотивація до роботи викладацького складу. Адже яким не був досконало формованим навчальний план, без ефективного викладання та доведення основних моментів до навчальних мас, результат буде негативним. Визначення мотивації викладацького складу проведено за тестом Герцберга. За його результатом, викладацький склад, готовий виконувати масштабні наукові проекти.

6. Показником якості діяльності закладу вищої освіти є подальше працевлаштування здобувача вищої освіти. Одним з методів залучення роботодавців до співпраці з ПДАУ є проведення щорічної ярмарки вакансій. Цей захід має на меті створити середовище для взаємовигідного спілкування працедавців з молоддю, яка знаходиться в пошуку роботи. Ярмарка збирає зацікавлених здобувачів вищої освіти старших курсів та випускників університету з усіх факультетів. За останні роки кількість зайнятих у сільськогосподарській галузі значно зросла. Позитивна динаміка показників діяльності суб'єктів аграрної сфери обумовлює необхідність опікуватись спроможністю навчальних закладів готувати висококваліфікованих фахівців з економіки відповідно до сучасних потреб аграрного бізнесу.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ ПОСЛУГ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Співпраця з потенційними роботодавцями як чинник підвищення якості освітніх послуг

Тенденції розвитку сучасної цивілізації ставлять нові вимоги до людини, а це означає – й до освіти. Сьогодні світова спільнота однозначно приймає головну мету розвитку суспільства у XXI столітті, якій підпорядковані всі інші показники людського життя. Сьогодні існує потреба у творчих викладачах, які вміють працювати з людьми, з колективом, які глибоко розуміють і знають свою роль у суспільстві, можуть застосовувати набуті знання, уміння та навички на практиці, тобто професійно компетентні.

Професійні компетенції – це поєднання знань, умінь, відношення та індивідуальності, які використовує людина, щоб діяти відповідно до вимог своєї роботи. Сьогодні розвиток управління не можливий без використання інформаційних технологій, аграрний бізнес як і публічне управління потребує висококваліфікованих працівників, які можуть опанувати новітні технічні засоби для збору та обробки інформації за коротких час для вирішення складних виробничих завдань, що в свою чергу неможливо без якісної теоретичної та практичної підготовки.

Статистика працевлаштування молодих спеціалістів така – в Україні щорічно на обліку в обласній службі зайнятості перебуває біля 36-38 тис. молодих громадян віком до 35 років або від 39 % до 44 % від загальної чисельності осіб, які перебували на обліку за останні три роки.

Рівень безробіття серед молоді вищий за середній рівень безробіття по країні: у 2019 році 7,5 % молодих людей віком 25-29 років шукають роботу, але не можуть знайти роботу, а загальний рівень безробіття становив 7,7 %.

В цілому, за даними Державної служби статистики 73,3 % молодих людей віком 25-29 років працевлаштовані, у наступній віковій групі (30-39 роки) майже 77,7 %, люди віком 40-49 років – від 78,7 % [76, с. 129].

Аналіз економічної активності населення за віковими групами (табл. 3.1) показує, що вища освіта є чинником, який підвищує шанси на успішне працевлаштування, хоча і не гарантує його.

Таблиця 3.1

Економічна активність населення України за віковими групами, 2019 р.

Показники	Рівень економічної активності, %	Рівень зайнятості, %
15-24 роки	36,2	30,6
25-29 років	80,0	73,3
30-39 років	83,9	77,7
40-49 років	86,0	78,7
50-59 років	73,8	67,9
60-70 років	13,7	13,7
Працездатного віку	74	67,6

Сьогодні більшість роботодавців цікавлять практичні навички працівника, ніж спеціальність яку він здобув під час навчання у закладі вищої освіти. Виключеннями є здобувачі вищої освіти провідних університетів України. Це говорить про загальне зниження престижності отримання вищої освіти. За даними Державної служби статистики, серед людей віком 15-70 років із вищою освітою відсоток зайнятих був значно вище, аніж в інших освітніх групах (67,8 % проти 51,7 % серед усього населення), а рівень безробіття – найнижчий (6,7 % проти 7,7 %) (табл.3.2).

Однак ситуація із працевлаштуванням нових випускників закладів вищої освіти неоднозначна. Офіційна статистика не дає точної оцінки відсотка випускників закладів вищої освіти, які не можуть знайти роботу після здобуття відповідного рівня освіти. Тому, вибір напряму навчання та підготовки – один із найважливіших етапів у житті кожної молодої людини. Робити це – означає нести відповідальність за своє рішення.

Тому необхідно ретельно розуміти широкий спектр сучасних професій, розуміти їх зміст, оцінювати свої здібності, можливості та інтереси, а також

перспективи подальшого працевлаштування у вибраній галузі освіти. Сьогодні, на одного випускника ВНЗ I-II рівня акредитації припадає шість випускників ВНЗ III-IV рівня акредитації, що призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів робітничих професій. Враховуючи незначний обсяг державного фінансування на вдосконалення матеріально-технічної лабораторної бази закладів вищої освіти, підготовка майбутніх фахівців здійснюється на застарілому обладнанні, що ще більше поглиблює проблему можливостей працевлаштування випускників. Згідно багаторічного досвіду більшість випускників закладів вищої освіти стикаються з низкою проблем під час працевлаштування.

Таблиця 3.2

Економічна активність населення України за рівнем освіти, 2019 р.

Показники	Рівень економічної активності, %	
	Рівень економічної активності, %	Рівень зайнятості, %
	56,3	51,7
Повну вищу	72,4	67,8
Базову вищу	62,4	56,1
Неповну вищу	61,8	56,8
Професійно-технічна	65,7	59,7
Повна загальна середня	44,2	40,0
Базова, початкова загальна середня або не мають освіти	12,5	10,9

Для розвитку виробничих компетенцій у здобувачів вищої освіти пропонується проводити виїзні практичні та теоретичні заняття у провідних аграрних підприємствах Полтавської області та сусідніх областей.

Поширення виробничих занять серед здобувачів вищої освіти та викладачів дозволить зблизити науковців та потенційних роботодавців для подальшої співпраці.

З метою налагодження ефективної взаємодії в підготовці кваліфікованих кадрів сільськогосподарської галузі ПДАУ і цілий ряд підприємств-роботодавців укладають меморандуми та договори про співробітництво.

Співпраця університету і роботодавців – це перспективний шлях розв’язання багатьох проблем, що виникають в процесі підготовки та подальшого працевлаштування молодих здобувачів.

Налагодження прямих зв'язків університету з роботодавцями сприяє кращому розумінню щодо необхідності підтримки молодого фахівця в професійній сфері та в області соціальної адаптації та зменшенню розриву між закладом вищої освіти та високотехнологічним підприємством та надавати поштовх для створення нових форм і методів співпраці з роботодавцями.

Прикладом може слугувати меморандум про співробітництво між ПДАУ та ТОВ «Астарта-Київ», укладений 29 вересня 2021 року.

Агропромхолдинг «Астарта-Київ» – один із найбільших вертикально інтегрованих агроіндустріальних холдингів в Україні. Сільськогосподарське виробництво, виробництво цукру, тваринництво, переробка сої, біоенергетика – основні напрями діяльності фірми.

У документі визначені основні форми взаємодії сторін, зокрема передбачено проведення спільних консультацій, реалізацію науково-дослідних проєктів, розроблення та впровадження нових навчальних курсів, програм, забезпечення проходження на безоплатній основі практик, участь в організації та проведенні наукових, науково-практичних і науково-методичних конференцій, симпозіумів, конгресів, семінарів та інших наукових заходів тощо. Представники ТОВ «Астарта-Київ» під час робочих зустрічей презентували і програму стажування здобувачів вищої освіти на виробничих потужностях фірми.

В університеті побудовані партнерські стосунки та проводиться тісна співпраця згідно з укладеними договорами з такими агрохолдингами та стейкхолдерами як ПП СВЦ «Яровіт», ТОВ «Насінневий фонд України», ТОВ «Ташань», ТОВ «Сингента», ПП «Агроекологія», СФГ «Дослідне», ТОВ «Арніка Органік», Полтавська державна сільськогосподарська дослідна станція ім. М. І. Вавилова Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН, ТОВ «АРГУСБАЙОТІКС», ФГ «Грига», Державна екологічна інспекція Центрального округу, Білоцерківська сільська рада та інші.

Укладені вищезазначені договори про співробітництво передбачають собою зміцнення зв'язків із соціальними партнерами, відкривають різні можливості та доступ до інноваційних виробничих технологій та сучасного виробничого

обладнання, можливості брати участь в організації та проведенні наукових досліджень і консультацій, проектів, забезпечення проходження на безоплатній основі практик та інших наукових заходів.

Аналіз відгуків керівників підприємств-роботодавців показує, що випускники відповідають займаним посадам згідно з отриманою кваліфікацією, що свідчить про їх професійну придатність, здатність до подальшого фахового зростання та здійснення пошуку новацій щодо вирішення освітніх питань.

На думку автора співпраця ПДАУ та сільськогосподарських підприємств з питань можливого працевлаштування здобувачів вищої освіти може здійснюватися за алгоритмом, наведеним на рис. 3.1 (деталізовано на прикладі здобувачів спеціальностей галузі знань 07 «Управління та адміністрування»)

Укладання договору про співпрацю з аграрними виробниками має відбуватися переважно з агрохолдингами, або виробничими підприємствами. Так як, вони мають кращі умови для розвитку, потребують більшої кількості персоналу. Ними можуть стати такі підприємства як ТОВ «Кернел-Трейд», ТОВ «Ерідон», та інші. Наразі це компанії які стабільно розвиваються і зацікавлені в потужному кадровому резерві. Термін виконання: січень – травень.

Налагодивши співпрацю, роботодавець має направити до університету запит на підготовку необхідної кількості кадрових одиниць, крім цього вказується перелік компетенцій, якими має володіти майбутній працівник. Не зважаючи на те, що кількість роботодавців може бути більше одного, компетенції які вимагаються не будуть суттєво змінюватись.

Зокрема, до основних компетенцій майбутнього працівника фінансово-економічної служби можуть входити:

– вміти: аналітично мислити; на рівні впевненого користувача, застосовувати новітнє програмне забезпечення, переважно це пакет програм MS Office; використовувати в практичній діяльності знання теоретичного матеріалу здобутого під час навчання; працювати в умовах багатозадачності;

– знати: діючих план бухгалтерських рахунків; фінансовий менеджмент; фінансовий облік; управлінський облік.

Вивчивши перелік компетенцій запропонованих роботодавцем, провідні викладачі, на основі діючого навчального плану, складають навчальну програму, в якій максимально враховані побажання роботодавця. Програма направляється на погодження роботодавцю. Термін виконання – серпень.

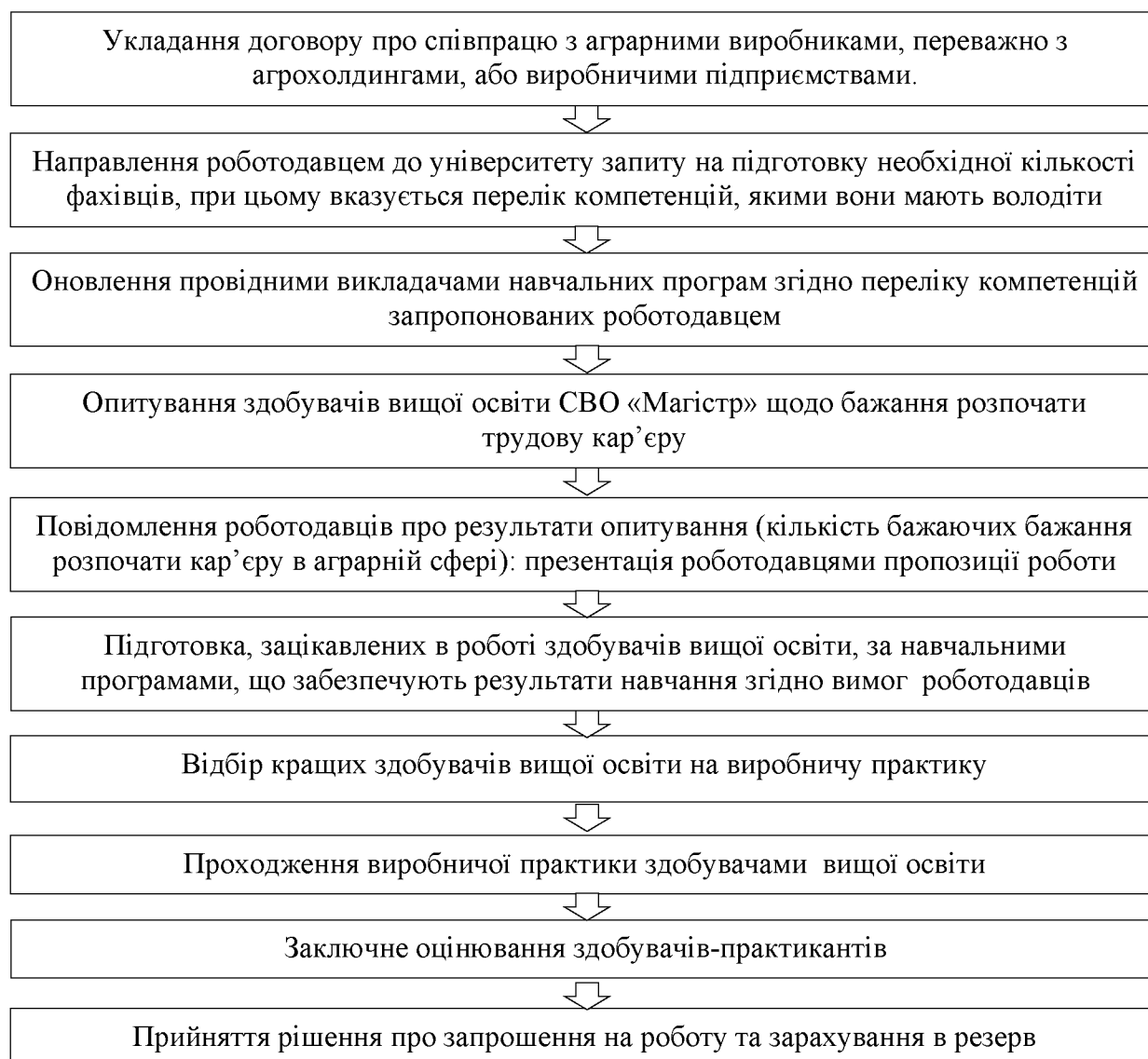

Рис. 3.1. Послідовність дій при співпраці ПДАУ з підприємствами-роботодавцями з питань працевлаштування здобувачів вищої освіти через проходження виробничої практики.

З початком навчального року, на факультеті, у випускниках якого є потреба, у формі анкетування проводиться опитування серед здобувачів вищої освіти СВО «Магістр», хто з них має бажання розпочати кар'єру в аграрній сфері. Термін

виконання – вересень.

Результати опитування (кількість бажаючих бажання розпочати кар'єру в аграрній сфері) планується надсилати роботодавцям, натомість кожен роботодавець презентує свої пропозиції роботи. Це може бути виїзд до одного з підприємств, де здобувачі вищої освіти будуть ознайомлені з місцями та умовами роботи. Термін виконання – жовтень.

Зацікавленим в роботі здобувачам вищої освіти видаються навчальні програми розроблені провідними викладачами та погоджені роботодавцями, завдання в яких співпадають з матеріалом яким вивчається на заняттях, та потребує самостійного вивчення. Виконання завдань має відбуватися у вільний від академічних занять час. Адже одним з необхідних вмінь, є робота в умовах багатозадачності, при цьому не втрачаючи рівня якості виконаної роботи. Термін виконання: листопад – січень.

Виконані завдання перевіряють викладачі, на їх основі складаються тестові завдання, до них мають входити дисципліни які вивчались на протязі семестру та знаннях яких потребує роботодавець. За результатами тестування обираються ті, хто отримає можливість пройти виробничу практику на підприємстві роботодавця.

Відбір відбувається за наступним порядком дій:

- враховується кількість здобувачів вищої освіти які пройшли тестування;
- за результатами тестування, визначається середній (прохідний) бал;
- відбираються здобувачі вищої освіти які отримали прохідний бал, або отримали оцінку вище прохідного балу;
- бажана кількість здобувачів вищої освіти має бути вдвічі більшою від кількості замовлення.

Термін відбору – лютий. Термін проходження практики на підприємстві роботодавця – від одного до двох місяців.

Зокрема, здобувач вищої освіти галузі знань «Управління та адміністрування» в ході проходження практики має оволодіти навичками формування базової управлінської звітності, вмінням аналізувати відхилення у план-факторному аналізі, покращити знання бухгалтерського та управлінського

обліку. За час проходження практики керівник служби в якій стажується здобувач вищої освіти виставляє оцінки за виконання завдань Термін виконання – березень.

В кінці терміну проходження практики здобувач вищої освіти отримує підсумковий кейс-завдання від роботодавця. Завдання розділене за блоками, виконання яких передбачає засвоєння необхідних компетенцій. Процес виконання передбачає комунікацію виконуючого завдання та керівника фінансово-економічної служби підприємства, в разі виникнення запитань, здобувач вищої освіти може особисто обговорити з керівником питання, які його цікавлять, керівник також перевіряє виконання завдання, та надає свої пропозиції або зауваження.

Виконавши завдання від роботодавця, здобувач вищої освіти надсилає їх до головного офісу компанії, де вони перевіряються. Можуть бути запропоновані додаткові атестаційні завдання. На основі результатів стажування, виконаних завдань та атестації обирається необхідна кількість працівників для компанії. Термін виконання: квітень - червень.

Даний алгоритм дій може бути уточнений. Зацікавленість роботодавців є найпершим кроком для побудови тісних взаємовідносин з ними.

ПДАУ має ряд переваг порівняно з іншими аграрними навчальними закладами:

- випускники університету працюють на керуючих посадах в провідних підприємствах країни;
- на території Полтавської області представлені активи усіх найбільших агрокомпаній України, що спрощує процедуру пошуку місця стажування;
- зацікавленість закладу вищої освіти в співпраці, та надання для цього всіх можливостей.

Співпраця з потенційними роботодавцями є також джерелом інвестицій для закладу вищої освіти. Прикладом є Сумський національний аграрний університет, на базі якого компанія ТОВ «Кернел-Трейд» реалізує проекти власні навчальні проекти «Університет міжнародних програм» та «Кернел-Шанс». Співпраця дала можливість для технічного переоснащення матеріальної бази, ремонту

гуртожитків, навчання здобувачів вищої освіти за кордоном.

Крім цього співпраця з роботодавцями – це підвищення рівня мотивації здобувачів вищої освіти до навчання. Серед мотиваційних інструментів, які можуть бути реалізовані в межах співпраці з ЗВО та здобувачами, роботодавці називають:

- виплату заробітної плати здобувачам за фактично відпрацьований час на підприємстві (періоди навчання на робочому місці);
- призначення роботодавцями мотивуючих стипендій кращим здобувачам вищої освіти за успішне теоретичне навчання та активну участь у проходженні виробничої практики на підприємствах;
- сплату роботодавцем вартості навчання здобувача на контрактній основі в закладі освіти.

Всі ці механізми можуть бути реалізовані на практиці через укладання тристороннього договору між роботодавцем, закладом освіти і здобувачем при переході на дуальну форму здобуття вищої освіти.

Дуальна форма – це спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в університеті з викладачем, а практичне навчання проходить на підприємстві. Такий підхід суттєво відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки є не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання відбувається в умовах підприємства. Рівень участі роботодавців у дуальній формі навчання становить найбільшу кількість у м. Києві (175), Житомирській (160), Львівській (134), Вінницькій та Хмельницькій (125), Рівненській (111) областях.

Під час Всеукраїнського форуму «Україна 30. Освіта і наука» прем'єр-міністр України Денис Шмигаль зазначив важливість дуальної освіти для забезпечення розвитку національної економіки.

Можна назвати ряд переваг дуальної форми навчання для роботодавців порівняно з традиційною системою:

- максимальна відповідність знань та вмінь працівників потребам підприємства після проходження навчання;
- економія часу та коштів на пошук працівників, їх перенавчання та адаптацію до умов конкретного підприємства.

Здобувачі, які навчаються за дуальною формою, вміють працювати з технікою, розуміють усі технологічні процеси та мають досвід взаємодії з досвідченими фахівцями підприємств. Часто їм потім пропонують відкриті вакансії на цьому ж підприємстві, тож їхнє працевлаштування є досить високим.

Перехід на дуальну форму здобуття вищої освіти має відбуватися з 3-4 курсу або з 1 курсу магістратури. Що стосується варіантів організації освітнього процесу та графіка чергування фаз навчання в закладі освіти й на підприємстві, то вони різняться залежно від специфіки підготовки здобувачів за певними спеціальностями, потреб підприємства тощо.

ПДАУ вже прийняв перше рішення про запровадження дуальної форми здобуття освіти з урахуванням потреб ринку праці. В організації здобуття освіти за дуальною формою беруть участь роботодавці, які мають достатню матеріально-технічну базу, а також кадрові ресурси для забезпечення практичного навчання на робочих місцях за відповідною спеціальністю.

Відповідні договори про співпрацю між ПДАУ та компаніями підписані. Прикладом може бути співпраця з ПрАТ «Миронівський хлібопродукт», яка планується і в межах дуальної форми здобуття освіти в компаніях. Здобувачі вищої освіти ПДАУ зможуть навчатися за індивідуальними графіками та одночасно здобувати практичні навички на базі підприємств агроіндустріального холдингу. Важливо, що перебування здобувачів вищої освіти на підприємствах – оплачуване. Установи укладатимуть зі здобувачами вищої освіти договори, відповідно до яких вони отримуватимуть заробітну плату, а проведений на виробництві час буде зараховуватися до стажу. Ознайомитися з виробничими потужностями підприємств, на базі яких здобувачі вищої освіти навчатимуться за дуальною системою, можна буде і під час екскурсій, які теж відбудуться.

Така співпраця відбудеться за умови підписання тристоронніх договорів зі здобувачами вищої освіти та ПДАУ, які передбачають надання оплачуваних робочих місць для всіх видів практик і працевлаштування. Окрім того, відповідно до домовленостей, на базі підприємств зможуть проходити стажування й викладачі університету.

3.2. Впровадження в освітній процес інноваційних технологій

Інновації у навчанні – процес і результат такої навчальної діяльності, яка стимулює появу змін у сучасній культурі, соціальному середовищі. Саме вони за підтримки існуючих традицій ініціюють активну реакцію на проблемні ситуації, що виникають як перед людиною, так і перед суспільством. Поняття «інновація» – це не стільки створення і поширення чогось нового, скільки такі зміни, котрі мають суттєвий характер та супроводжуються змінами як у діяльності, так і в стилі мислення. Процес впровадження інновацій у навчальний процес потребує системного, послідовного та цілеспрямованого управлінського впливу. Нині об'єктом управління у закладі вищої освіти є його інноваційний розвиток.

Специфіка управління нововведеннями така, що, з одного боку, необхідно стимулювати висунення ідей, пов'язаних

з інноваціями, забезпечити свободу дій працівників інноваційного процесу та створити позитивні мотиви праці.

Критеріями інноваційності університету може слугувати таке:

- педагогічна система розвивається в гуманістичному напрямку;
- організація навчального процесу не викликає перевантаження здобувачів вищої освіти та викладачів;
- підвищення результатів навчання досягається не шляхом селекції тих, хто навчається або викладачів, а через невивчений та невикористаний потенціал системи;
- продуктивність навчального процесу не є прямим результатом використання дорогих засобів та систем медіа.

Дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти є однією з найважливіших складових підвищення якості підготовки та освіти високоосвічених фахівців, здатних творчо застосовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу.

Внаслідок європейських інтеграційних та економічних та соціальних реформ, до яких все більше залучається Україна, вимоги до навчання відповідно змінюються. Серед найголовніших – вимоги до розвитку творчого, ініціативного

фахівця з організаторськими здібностями та вміння спрямовувати діяльність свого підрозділу на вдосконалення технологічного процесу шляхом застосування нових досягнень науково-технічного мислення. Неодмінною умовою виконання цієї вимоги є залучення здобувачів закладів вищої освіти до науково-дослідницької роботи та їх активна участь у науковому житті університету.

Ефективним та інноваційним методом організації науково-дослідницької роботи у закладі вищої освіти є цілеспрямоване впровадження досліджень у наукову спільноту здобувачів освіти, аспірантів та молодих науковців, що сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості ученого. Випускова кафедра, яка є методичним центром з наукової роботи з здобувачами вищої освіти, організовує наукову роботу здобувачів освіти, а також для керівництва науковими дослідженнями призначає наукового керівника (одного на 6-7 здобувачів вищої освіти).

Наукове керівництво науково-творчим товариством здобувачів освіти має здійснює науковий керівник, обраний Вченою радою вищого навчального закладу. Голова та члени ради призначаються наказами. Науково-дослідницьку діяльність здобувачів закладу вищої освіти слід проводити за такими основними напрямками:

- науково-дослідна робота, яка є частиною навчального процесу та є обов'язковою для всіх здобувачів вищої освіти (написання рефератів, підготовка до семінарських занять, підготовка та захист курсових, дипломних робіт, науково-дослідних завдань під час виробничої практики на замовлення підприємств тощо);
- участь у наукових гуртках, виконання наукової роботи в рамках творчої співпраці кафедр, факультетів та написання тез наукових доповідей, публікацій тощо.

При написанні курсових проектів здобувачі вищої освіти використовують такі складові науково-дослідницької діяльності, як науковий пошук, економіко-математичні методи та ін. Для підвищення ефективності їх роботи, необхідно активніше використовувати інноваційні підходи: комп'ютерну, організаційну техніку та інформаційні технології.

Необхідним чинником в зацікавленні здобувачів освіти до навчання, є

підвищення їх мотивації через зацікавленість, одним зі способів зростання уваги до навчального процесу є впровадження лекцій – пресс-конференцій. На попередній лекції викладач оголошує наступну тему та пропонує здобувачам вищої освіти письмово задати йому питання з цієї теми. Кожен здобувач освіти повинен протягом 2-3 хвилин сформулювати найбільш хвилюючі його питання і передати викладачу. Останній наступні 3-5 хвилин систематизує питання за змістом і починає читати лекцію. Виклад матеріалу будується не як відповіді на кожне поставлене питання, а у вигляді логічного розкриття теми, в процесі якого формуються відповідні відповіді. Наприкінці лекції викладач проводить підсумкове оцінювання питань, виявляючи інтереси і знання здобувачів вищої освіти. Активізація діяльності здобувачів вищої освіти на лекції-прес-конференції досягається через адресне інформування кожного здобувача вищої освіти особисто. В цьому є відмінна риса цієї форми лекції. Необхідність сформулювати питання і грамотно його поставити активізує розумову діяльність, а очікування відповіді на своє питання концентрує увагу здобувача вищої освіти. Питання здобувачів вищої освіти у більшості випадків мають проблемний характер і є початком творчих процесів мислення. Особистісне, професійне і соціальне ставлення викладача до поставлених питань і відповідям на них, надають виховний вплив на здобувачів вищої освіти. Досвід участі у лекції прес-конференції дозволяє здобувачам вищої освіти відпрацювати вміння задавати питання і відповідати на них, виходити із важких комунікативних ситуацій, формувати навички доведення.

Зрозуміло, що запропоновані напрямки подальшого вдосконалення і активізації лекційних занять не вирішують усього кола існуючих проблеми. Однак безперечними залишаються аргументи, що педагогічні пошуки активізують існуючу форму методичної роботи, наближаючи їх до вимог сьогодення, сприяють появі нових прийомів і методів викладання.

Успішне просування закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг досягається за рахунок успішної роботи інтегрованих маркетингових комунікацій. За їх рахунок стимулювання попиту на освітні послуги, формування іміджу вишів та підвищення їх конкурентоспроможності дають високі результати. Сучасний

ринок освітніх послуг має активну динаміку розвитку: навчальні заклади рекламують освітні послуги, що підвищує конкурентоспроможність ринку, оскільки потенційні споживачі дізнаються про вибір навчального закладу. Застосування різних підходів до просування закладу вищої освіти, формування планів їх подальшого розвитку, оновлення спектру пропонованих освітніх послуг, що підтримується маркетинговими дослідженнями враховуючи потреби ринку праці, організація ефективної реклами та просування освітніх послуг є основними заходами щодо підвищення статусу ПДАУ та його конкурентоспроможності.

ПДАУ використовує такі соціальні мережі як Facebook, Twitter, Instagram, Viber. Перелічені соціальні мережі популярні у всьому світі, на сьогодні певно дуже складно знайти людину, яка б не мала облікового запису в одній із цих соціальних мереж. Завдяки використанню соціальної мережі Facebook ПДАУ розміщує останні новини, які відбуваються в навчальному закладі, або пов'язані з її діяльністю. Це говорить про медійність закладу вищої освіти. На сьогоднішній день соціальні мережі є джерелом останніх новини, інколи вони навіть з'являються раніше ніж у засобах масової інформації.

В ПДАУ використовується корпоративна пошта на базі сервера Google, до облікового запису в цій пошті приєднаний обліковий запис бази дистанційного навчання Moodle. З початку введення національного карантину в березні 2020 року, коли виникла потреба пошуку інструментів для вирішення завдання системного навчання дистанційними інструментами, викладачі університету користувалися більшістю інструментів, що входять до складу платформи Moodle, адже дана платформа підтримує популярні стандарти в електронному навчанні: IMS, AICC, і SCORM, підтримка стандарту xAPI (Tin-Can) доступна через пагін Logstore API.

Крім того, система Moodle є легкою в освоєнні та зрозумілою. Автор пропонує використовувати в ПДАУ платформу, яка буде відповідати останнім етапам підготовки викладацького персоналу до роботи із застосуванням впровадження технологій дистанційної освіти та яка буде включати тренінги, вебінари, курси підвищення кваліфікації, проведення зустрічей і консультацій,

запровадження системи відповідальних осіб із числа викладачів по структурних підрозділах університету. На думку автора найяскравіший приклад такого досвіду застосовується в деяких провідних закладах вищої освіти, наприклад, у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» альтернативно із системою Moodle впроваджено платформу G Suite for Education, яка дозволяє використовувати Google із залученням середовища Google Classroom. На базі відділу підвищення кваліфікації НМК «ІПО» Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського розроблені різноманітні програми для підвищення кваліфікації викладацького персоналу. Така альтернатива й відповідні організаційні заходи, безумовно, розширюють можливості створення навчальних курсів і сприяють підвищенню ефективності проведення дистанційного навчання, що надає можливість успішно працювати під час карантину й утримувати підготовку конкурентоздатних спеціалістів на належному рівні.

На сьогоднішній день викладачі університету все активніше застосовують корпоративну пошту, однак, однією з перепон є існування власної поштової адреси на будь-якому з інших поштових серверів таких як: ukr.net, yandex.ua. Існує незручність у користуванні електронної пошти Google. При ідентифікації такої поштової адреси відразу фіксуються усі дії користувача в мережі, це історія пошуку, паролі. Враховуючи слабку інформаційну захищеність робочих комп'ютерів викладачі не маю бажання наражати себе на небезпеку. Використання здобувачами вищої освіти корпоративної електронної пошти ПДАУ за період карантину суттєво зросло. Використання корпоративної пошти зробить процес комунікації між здобувачами вищої освіти та викладачами більш гнучким і зробить здобувачів освіти і викладачів ближчими.

Для організації середовища мережевої взаємодії між учасниками навчального процесу автор пропонує створити блог на базі сервісу Blogger. У постах блогу, створення віртуальної дошки оголошень, створення публікацій, розміщуються навчальні матеріали, онлайн-дискусії, інструкції, засоби мультимедії, завдання для здобувачів вищої освіти та посилання на корисні ресурси. Останні роки все більшої

популярності набувають так звані хмарні технології або хмарні обчислення. Служба Office 365 є гарним прикладом запровадження хмарних технологій в навчальний процес. Ця платформа окрім безпечної електронної пошти пропонує безліч корисних продуктів. Електронну пошту у службі Office 365 можна застосовувати за допомогою веб-застосунку Microsoft Outlook Web App – веб версії програми Microsoft Outlook.

Ще одним інноваційним засобом в навчальному процесі є виконання презентацій як способу звітування про виконане завдання. Презентації можуть виконуватися в додатках Microsoft Power Point та Microsoft Sway. Роль презентацій наразі дуже велика, про способи та значення їх вірного створення зараз написанні статті та книги, наприклад «Дизайн для недизайнерів» Робіна Уільямса [78]. Навички презентації дозволять здобувачам вищої освіти більш творчо виконувати подібні завдання у своїй майбутній роботі. Презентації здобувачів вищої освіти мають бути не тільки блискучими, але й відповідати всім вимогам.

Таким чином, в навчальному процесі ПДАУ повинні використовуватись різноманітні інноваційні педагогічні методиками, основою яких є інтерактивність та максимальна наближеність до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця.

Для того, щоб рівень вищої освіти підвищувався, отримання вищої освіти було престижним, не лише за своєю вартістю, а і за якістю послуг, як це прийнято в Англії, здобувачі вищої освіти користувалися попитом серед провідних роботодавців, процес надання послуг вищої освіти має бути максимально інноваційним та зближеним з виробництвом. Враховуючи багаторічний досвід роботи і досягнення в науковій галузі, висококваліфікований професорсько-викладацький склад, потужну методичну база, та модернізоване матеріально – технічне забезпечення ПДАУ цілком може бути одним з провідних постачальників професійних фахівців не лише для аграрної галузі Полтавської області, а і для України і Європи в цілому.

Висновки до розділу 3

1. Налагодження прямих зв'язків ПДАУ з роботодавцями має відбуватися з метою підтримки молодого фахівця в професійній сфері та в області соціальної адаптації, зменшення розриву між закладом вищої освіти та високотехнологічним підприємством, надає поштовх для створення нових форм і методів співпраці з роботодавцями.

Для розвитку виробничих компетенцій у здобувачів вищої освіти пропонується проводити виїзні заняття у провідних підприємствах (організаціях, закладах, установах) Полтавської області та сусідніх областей. Автором запропоновано алгоритм, за яким доцільно налагоджувати співпрацю ПДАУ з підприємствами-роботодавцями з питань працевлаштування здобувачів вищої освіти через проходження виробничої практики.

2. Серед мотиваційних інструментів, які можуть бути реалізовані роботодавцями в межах співпраці з ПДАУ та здобувачами: виплата заробітної плати здобувачам за фактично відпрацьований час на підприємстві (періоди навчання на робочому місці); призначення роботодавцями мотивуючих стипендій кращим здобувачам вищої освіти за успішне теоретичне навчання та активну участь у проходженні виробничої практики на підприємствах; сплата роботодавцем вартості навчання здобувача на контрактній основі в закладі освіти.

3. ПДАУ має планувати розвиток дуальної форми здобуття освіти з урахуванням потреб ринку праці. Перехід на дуальну форму здобуття вищої освіти має відбуватися з 3-4 курсу або з 1 курсу магістратури. Через укладання тристороннього договору між роботодавцем, закладом освіти і здобувачем при переході на дуальну форму здобуття вищої освіти на практиці можуть бути реалізовані механізми мотивації до навчання. Дуальна форма навчання забезпечить: максимальну відповідність знань та вмінь працівників потребам підприємства після проходження навчання; економію часу та коштів на пошук працівників, їх перенавчання та адаптацію до умов конкретного підприємства.

4. Однією з найважливіших складових підвищення якості підготовки та

освіти високоосвічених фахівців, здатних творчо застосовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу, потрібно розглядати дослідницьку діяльність здобувачів вищої освіти. Цьому має сприяти створення науково-творчого товариства здобувачів вищої освіти.

5. Актуальним є розширення спектру інноваційних педагогічних методик, основою яких є інтерактивність та максимальна наближеність до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця.

6. Визнаючи те, що викладачі ПДАУ успішно користуються більшістю інструментів, що входять до складу платформи Moodle, доцільно вивчити досвід НТУ України «КПІ ім. Ігоря Сікорського» де поряд із системою Moodle впроваджено платформу G Suite for Education, яка дозволяє використовувати Google із залученням середовища Google Classroom.

7. Для організації середовища мережевої взаємодії між учасниками навчального процесу можна створити блог на базі сервісу Blogger. Служба Office 365 є гарним прикладом запровадження в навчальний процес хмарних технологій.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі вирішено актуальне завдання, яке полягає в теоретико-практичному обґрунтуванні забезпечення якості послуг закладу вищої освіти та розробці практичних рекомендацій в цій сфері. Результати, отримані в процесі дослідження, підтверджують досягнення поставленої мети і вирішення завдань, дають підстави сформулювати такі висновки й практичні рекомендації:

1. Освіта є важливим фактором економічного розвитку, оскільки є передумовою і забезпечує механізми суспільної модернізації. Освіта одночасно приносить користь як кожному індивіду окремо так і суспільству в цілому, створює сприятливу атмосферу для інвестицій в науку.

Сьогодні освітній процес здійснюється через надання освітніх послуг, їх розвиток на ринку праці є важливим та актуальним питанням сьогодення, без вирішення якого неможливе формування якісно нової робочої сили, забезпечення кваліфікованими кадрами країни. Якість освітніх послуг – це соціальна категорія що виявляє стан і результативність процесу освіти в суспільстві, її відповідність потребам та розвитку побутових і професійних компетенцій особистості.

2. З 2005 р. проявилася тенденція до звуження обсягів діяльності закладів вищої освіти і підготовки фахівців, що обумовлено як демографічними, так і соціально-економічними процесами. Серед останніх – наростання проблеми працевлаштування підготовлених фахівців. Значна частка безробітних має вищу освіту, при цьому склалася тенденція до зростання питомої ваги безробітних, які мають дипломи з вищою освітою.

3. Стратегія розвитку національної системи освіти має сформуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, ніж забезпечити стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти в Європі та світі. Національна система вищої освіти в Україні концентрується переважно на завданнях навчання та викладання, тоді як наука й дослідження традиційно покладені на Національну академію наук, що має в своїй структурі мережу

профільних науково-дослідних інститутів. Таким чином, освітній та дослідницький процеси в державі є значною мірою відірваними один від одного.

4. ПДАУ ставить перед собою завдання адаптації до сучасних стандартів вищої освіти та підготовки кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до компетентної, ефективної, та відповідальної діяльності за своєю спеціальністю на рівні державних стандартів. Один з головних чинників ефективного функціонування ПДАУ – кваліфікований професорсько-викладацького склад, мотивація до роботи якого є критерієм якості освітніх послуг. ПДАУ має розвинену матеріально-технічну базу, високі показники характеристика науково-дослідної роботи. Модернізація освітнього процесу відбувається шляхом удосконалення навчальних планів та навчально-методичного супроводження.

5. Показником якості діяльності закладу вищої освіти є подальше працевлаштування здобувачів вищої освіти. Одним з методів залучення роботодавців до співпраці з ПДАУ є проведення щорічної ярмарки вакансій. Ярмарка збирає зацікавлених здобувачів вищої освіти старших курсів та випускників університету. За останні роки кількість зайнятих значно зросла. Позитивна динаміка показників діяльності суб'єктів аграрної сфери обумовлює необхідність опікуватись спроможністю навчальних закладів готувати висококваліфікованих фахівців з економіки відповідно до сучасних потреб аграрного бізнесу.

6. Налагодження прямих зв'язків ПДАУ з роботодавцями має відбуватися з метою підтримки молодого фахівця в професійній сфері та в області соціальної адаптації, зменшення розриву між закладом вищої освіти та високотехнологічним підприємством, надавати поштовх для створення нових форм і методів співпраці з роботодавцями.

Для розвитку виробничих компетенцій у здобувачів вищої освіти пропонується проводити виїзні заняття у провідних підприємствах (організаціях, закладах, установах) Полтавської області та сусідніх областей. Автором запропоновано алгоритм, за яким доцільно налагоджувати співпрацю ПДАУ з підприємствами-роботодавцями з питань працевлаштування здобувачів вищої

освіти через проходження виробничої практики.

7. Серед мотиваційних інструментів, які можуть бути реалізовані роботодавцями в межах співпраці з ПДАУ та здобувачами: виплата заробітної плати здобувачам за фактично відпрацьований час на підприємстві (періоди навчання на робочому місці); призначення роботодавцями мотивуючих стипендій кращим здобувачам вищої освіти за успішне теоретичне навчання та активну участь у проходженні виробничої практики на підприємствах; сплата роботодавцем вартості навчання здобувача на контрактній основі в закладі освіти.

8. ПДАУ має планувати розвиток дуальної форми здобуття освіти з урахуванням потреб ринку праці. Перехід на дуальну форму здобуття вищої освіти має відбуватися з 3-4 курсу або з 1 курсу магістратури. Дуальна форма навчання забезпечить: максимальну відповідність знань та вмінь випускників потребам підприємства; економію часу та коштів на пошук працівників, їх перепідготовку та адаптацію до умов конкретного підприємства.

9. Однією з найважливіших складових підвищення якості підготовки та освіти високоосвічених фахівців, здатних творчо застосовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу, потрібно розглядати дослідницьку діяльність здобувачів вищої освіти. Цьому має сприяти створення науково-творчого товариства здобувачів вищої освіти.

10. Актуальним є розширення спектру інноваційних педагогічних методик, основою яких є інтерактивність та максимальна наближеність до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця. Викладачі ПДАУ успішно користуються більшістю інструментів, що входять до складу платформи Moodle, проте доцільно вивчити досвід НТУ України «КПІ ім. Ігоря Сікорського» де поряд із системою Moodle впроваджено платформу G Suite for Education, яка дозволяє використовувати Google із залученням середовища Google Classroom.

Для організації середовища мережевої взаємодії між учасниками навчального процесу можна створити блог на базі сервісу Blogger. Служба Office 365 є гарним прикладом запровадження в навчальний процес хмарних технологій.